

Vergaderjaar 2010–2011

30 995

Aanpak Wijken

Nr. 84

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR WONEN, WIJKEN EN INTEGRATIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 13 oktober 2010

Zoals afgesproken wordt u jaarlijks in het najaar op de hoogte gebracht van de (beleids-)ontwikkelingen rond de wijkenaanpak. Hierbij bied ik u de Voortgangrapportage Wijkenaanpak 2010 aan. Het bijgevoegde magazine *Nog meer wijken in uitvoering* geeft inzicht in de voortgang in de wijken zelf¹.

De minister voor Wonen, Wijken en Integratie,
E. van Middelkoop

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Voortgangsrapportage Wijkenaanpak 2010

Inleiding

Het kabinet is in 2007 gestart met de wijkenaanpak omdat te veel wijken achterop dreigden te raken. De Toekomstverkenning op Stedelijke Vernieuwing¹ luidde een jaar eerder de noodklok. Veertig wijken in Nederland bevonden zich op dat moment in de gevarezone. Met alle gevolgen van dien voor de economische kracht van regio's, voor de sociale samenhang binnen steden en voor de kansen van bewoners in de wijken. Niets doen was geen optie. De problemen in de wijken zijn daarvoor te groot. Bovendien hebben de gevolgen hun weerslag ver buiten de wijken. Het is daarom een bewuste keuze geweest om hier als rijksoverheid – tijdelijk, maar langdurig – actief op in te springen. In Nederland spelen weliswaar niet de immense problemen zoals in Frankrijk en België, maar die kant mag het ook niet op gaan. Het rijk heeft zich voor 10 jaar gecommitteerd aan de aanpak. Dat is vastgelegd in charters tussen de betrokken gemeenten en 14 bewindspersonen. Met de corporaties heeft het kabinet afgesproken dat de sector gedurende 10 jaar jaarlijks 250 miljoen investeert in de aandachtswijken.

Op een derde van de rit is al vooruitgang in de aandachtswijken zichtbaar. Complimenten daarvoor aan bewoners, corporaties en gemeenten. Breed leeft consensus dat de aanpak op de goede weg zit. Het wijkgericht werken heeft een plek gekregen in de nieuwe collegeprogramma's van de betrokken gemeenten. Corporaties zien de meerwaarde en willen de komende periode door op de ingeslagen weg. U bent daar bij brief van 7 juli 2010 uitgebreid over geïnformeerd². Corporaties, bewoners en gemeenten geven aan de rol van het rijk te waarderen; het geeft richting en houdt de druk erop. De aanpak lijkt op een punt te zijn beland waarop enerzijds het partnerschap groeit en resultaten zichtbaar worden, maar anderzijds de voortgang nog fragiel is en de aanpak onvoldoende verankerd. Het kabinet en ieder die zich bij de wijkenaanpak betrokken weet, zijn zich ervan bewust dat de aanpak gezien de aard van de problematiek een lange adem vergt.

Leeswijzer

Deze voortgangsrapportage blikst terug, niet vooruit. Bij dat terugblikken wordt weer duidelijk dat – hoewel we in Nederland ervaring hebben met stedenbeleid en met vormen van wijkgericht werken – er voor deze specifieke opgave geen blauwdruk lag. Geen enkele partij heeft de afgelopen decennia in z'n eentje het tij kunnen keren. We hebben nu twee uitvoeringsjaren achter de rug en inmiddels beginnen de contouren van «een methode» te ontstaan. De zogenaamde principes van een effectieve wijkenaanpak vindt u hieronder en vormen de rode draden in deze rapportage. In het bijgevoegde magazine *Nog meer wijken in uitvoering 2010* worden de ontwikkelingen in de wijken beschreven. Ook bijgevoegd is de *Bewonersspeelingen Aandachtswijken 2010* met daarin de meningen van bewoners over de ontwikkelingen in hun wijk gebundeld³. Daarnaast treft u het eerste advies van de Wetenschappelijke Commissie Wijkenaanpak aan. Deze commissie adviseert over de bruikbaarheid van onderzoeken voor de evaluatie en bijstelling van de uitvoering van de wijkenaanpak³. Het vierde bijgevoegde document betreft *Lessen uit de wijkenaanpak; door de ogen van wetenschappers*³. Ten slotte wordt u de notitie van het Zijlstra Center toegezonden over de eerste fase van het onderzoek naar de meerwaarde van maatschappelijke investeringen door corporaties.

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 128, nr. 12.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 30 995, nr. 81.

³ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Met deze Voortgangsrapportage Wijkanaanpak 2010 wordt voldaan aan een aantal toezeggingen die zijn gedaan tijdens het laatste debat over de Wijkanaanpak¹. Zo wordt in voorliggende rapportage de verbinding gelegd tussen de 40 aandachtswijken enerzijds en de Ortegagemeenten anderzijds. Daarnaast komt op verzoek van uw Kamer het delen van kennis uitgebreid aan de orde en wordt inzicht geboden in wat de succesfactoren zijn waardoor sommige wijken wel en andere niet tegen een stootje blijken te kunnen in periodes van economische neergang. Ten slotte, is een reactie verwerkt op de informatie van de VVD-fractie over de Centrale Drugs Registratie waar het Meldpunt Ongewenst Huurgedrag mee bezig is.

Box 1: Een effectieve wijkanaanpak

1 is wijkgericht; bewoners en wijk staan centraal

Programma's en middelen worden met voorrang ingezet in die gebieden waar de problemen het grootst zijn. Niet langs sectorale lijnen, maar in samenhang; zowel fysiek als sociaaleconomisch. Lokale coalities van gemeente, corporaties, bewoners, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven stellen samen een integrale probleemanalyse op en voeren die uit. Krachten worden gebundeld. De aanpak is van en voor iedereen.

2 heeft een norm, boekt en bewaakt resultaten

Er is een concrete doelstelling en er worden duidelijke afspraken gemaakt over wie wat wanneer bijdraagt. Dat geeft zekerheid en vertrouwen. Essentieel is het op reguliere basis monitoren en evalueren. Wat werkt wel, wat werkt niet.

3 betreft bewoners

De vragen en opgaven van bewoners staan centraal binnen de aanpak. Bewoners praten en denken mee. Bewonersbetrokkenheid leidt tot zelfwerkzaamheid, brede betrokkenheid en eigen verantwoordelijkheid.

4 verbindt partijen

De wijkanaanpak kent coalities; van corporaties – bewoners – overheid – middenveld. Dit biedt kansen voor duurzame en efficiënte oplossingen. De kwaliteit van deze coalities op wijkniveau bepaalt in grote mate de succeskans van de wijkanaanpak.

5 is innovatief en een lerende aanpak

De mogelijkheid en ruimte die de wijkanaanpak biedt voor het gezamenlijk zoeken naar oplossingen is waardevol. Continu wordt geïnvesteerd in het breed overdragen van kennis over effectieve en doelmatige oplossingen. Het leren staat nooit stil. We blijven kritisch kijken en – afhankelijk van wijk of specifiek uitvoeringsprobleem – aanpassen.

6 is verankerd

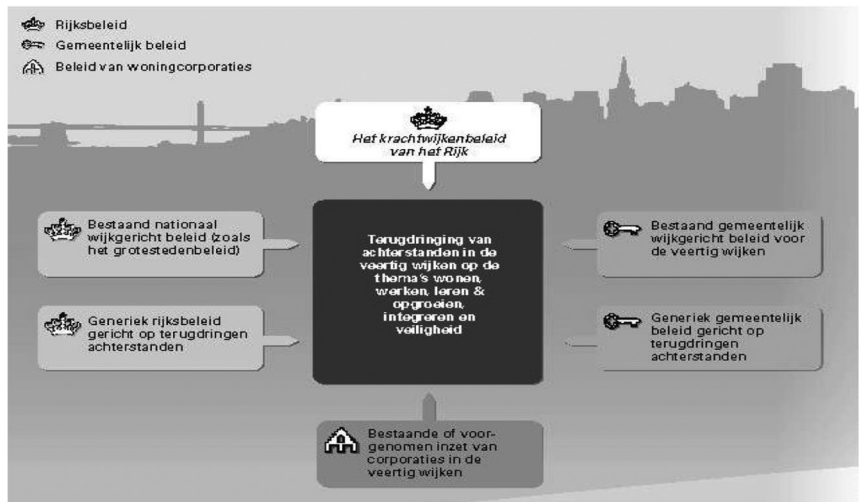
Hardnekkige problemen vragen om langdurige aandacht en inzet. In de wijkanaanpak komen succesvolle aanpakken naar boven, belangrijk is om deze aanpakken duurzaam te verankeren. Niet naast lopende instrumenten, maar in plaats daarvan.

1 ... is wijkgericht; bewoners en wijk staan centraal

De problemen in de aandachtswijken zijn niet uitsluitend sociaal of fysiek of economisch dan wel demografisch, maar hebben een meervoudig karakter. Zo is het aandeel woningen van lage kwaliteit er ruim twee keer

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 78.

zo hoog, het gemiddeld huishoudinkomen ruim 25% lager dan het landelijk gemiddelde, en de werkloosheid fors. In deze wijken gaan meer kinderen naar het vmbo en relatief veel jongeren verlaten school zonder startkwalificatie. Ook de achterstanden op het terrein van gezondheid zijn fors: bewoners uit de 40 aandachtswijken sterven gemiddeld zes jaar eerder dan elders. Generiek, sectoraal beleid alleen volstaat niet bij dergelijke meervoudige en complexe opgaven. De wijkeraanpak pakt de problemen daarom gebiedsgericht aan; gelijktijdig en in samenhang, daar waar de problemen het grootst zijn, met de opgaven van de wijk en haar bewoners centraal gesteld. Het primaat ligt bij lokale coalities van bewoners, corporaties, gemeente en andere partners, die samen wijkactieplannen maken en uitvoeren. Het rijk is partner en ondersteunt. De minister voor Wonen, Wijken en Integratie is systeemverantwoordelijk. In het rapport *Krachtwijken; monitoring en verantwoording van beleid*¹ van de Algemene Rekenkamer wordt het als volgt weergegeven:

Uit: ARK rapport – Krachtwijken; Monitoring en verantwoording van beleid

Box 2: Experiment Samenhang in de wijk

Ondanks consensus over de noodzaak gaat het in de dagelijkse uitvoeringspraktijk vormgeven van een gebiedsgerichte aanpak – binnen een sectoraal georganiseerde omgeving – niet vanzelf. Na 1,5 jaar intensief experimenteren met zeven gemeenten en met inzet van externe experts, dienen zich waardevolle lessen aan. We leren in de praktijk van de wijkeraanpak dat een nuchtere, pragmatische benadering leidt tot de beste resultaten: «Samenhang light». Niet beginnen bij institutionele discussies over mandaat en organisatie, maar de inhoudelijke vraagstukken uit de wijk laten bepalen op welke wijze de samenhangende aanpak ingericht wordt en welke partijen aan zet zijn. Kies liever voor een kleine slagvaardige gideonsbende dan voor een hol samenwerkingsverband met alle «usual suspects». Binnen de gemeentelijke organisatie moet het spanningsveld tussen sectoraal en gebiedsgericht werken productief worden gemaakt. Maart 2011 wordt het experiment Samenhang in de wijk afgerond. De resultaten worden breed verspreid.

De meerwaarde van het wijkgericht werken binnen de aanpak komt mooi tot uiting in het partnerschap met Rotterdam Zuid. De problemen daar zijn weliswaar vergelijkbaar met die van de andere aandachtswijken, maar de schaalgrootte en de omvang zijn uniek in Nederland. Mijn voorganger oud-minister Van der Laan heeft de stad vanuit het rijk ondersteuning

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 723, nrs. 1 en 2.

aangeboden. De heren Deetman en Mans werken momenteel aan een advies voor het aanpakken van de woningmarkt, het gebrek aan waardecreatie en de sociaaleconomische situatie aldaar.

2 ... heeft een norm, boekt en bewaakt resultaten

Doelstelling is dat de achterstandswijken binnen 8 tot 10 jaar toegroeien naar het stedelijk gemiddelde. De voortgang wordt nauwgezet gevolgd. U bent juli 2008 uitgebreid geïnformeerd over de informatiestructuur rond de wijkenaanpak¹. Met uw Kamer is gewisseld dat de aanpak een lange adem vergt. Door het multidimensionale karakter van de problematiek is het bovendien vrijwel onmogelijk om een directe relatie te leggen tussen beleidsinzet en de voortgang. Daarom is in samenspraak met u een mix van methoden ingezet, waarop niet zozeer het afrekenen van de uitvoerders voorop staat, als wel het beleidsleren. De Algemene Rekenkamer² heeft – net als uw Kamer – instemmend gereageerd op de ontwikkelde mix. Deze bestaat uit een landelijke outcomemonitor, longitudinaal onderzoek, onderzoek naar waterbedefferen, outputmonitoring, de kwaliteitskaart bewonersparticipatie, een bewonerspeiling en de Leefbaarometer.

Waar vorig jaar de actualisatie van de Leefbaarometer en het onderzoek naar waterbedefferen centraal stonden, kan in deze Voortgangsrapportage 2010 gebruik worden gemaakt van de actualisatie van de *CBS-Outcomemonitor 2010* op Statline. Later deze maand ontvangt uw Kamer het eerste voortgangsrapport van het CBS³. Daarin wordt de ontwikkeling van de wijken tussen 2007 en 2010 beschreven op de verschillende beleidsterreinen: in hoeverre hebben de aandachtswijken hun achterstand op het stedelijk gemiddelde ingelopen. Het CBS concludeert voorlopig dat er nog geen grote uitschieters zichtbaar zijn. Dat is ook niet zo verwonderlijk. De aanpak is pas op een derde van de rit. Bovendien heeft de meting van het CBS betrekking op de periode vanaf 2007, terwijl de uitvoeringsfase van de wijkenaanpak in 2008 startte. Wel ziet het CBS bewegingen op de thema's uit de Wijkactieplannen. Hieronder zijn enkele ontwikkelingen en signalen uitgelicht op de verschillende beleidsterreinen en opgaven van de wijkenaanpak. Dan gaat het om wonen, werken, leren & opgroeien, veiligheid en integratie. Maar ook om hoe bewoners hun wijk ervaren en welke resultaten zijn geboekt bij het verbinden van partijen.

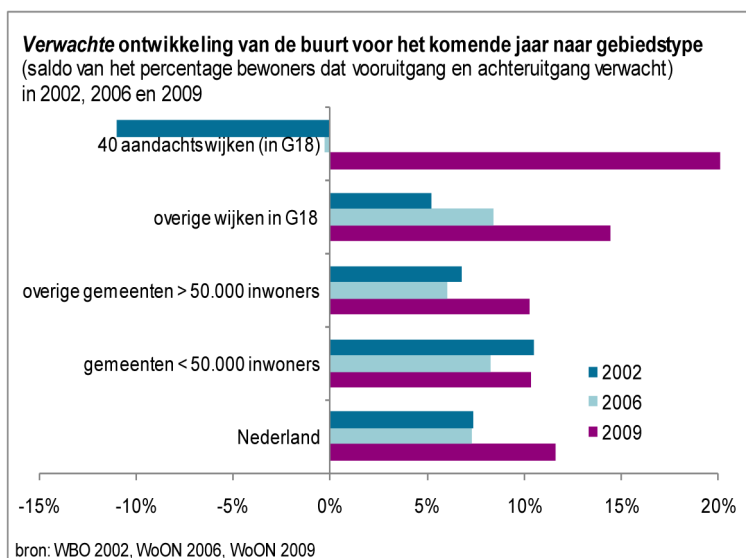
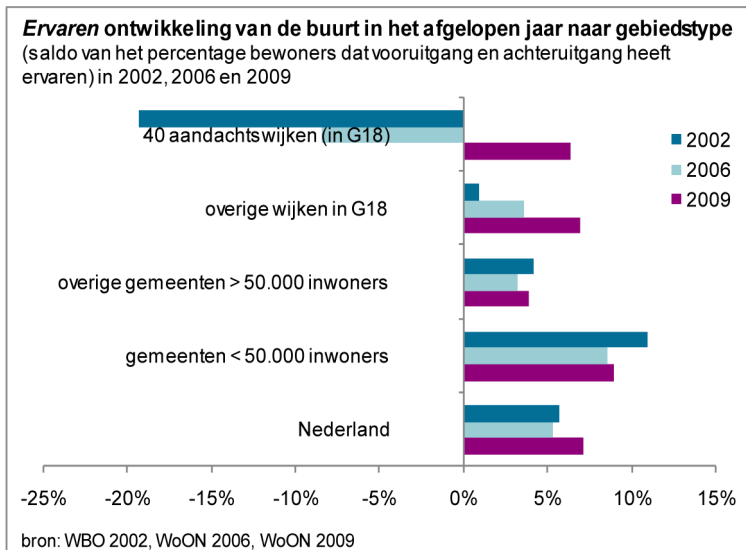
Uit reacties van bewoners in het WoonOnderzoek Nederland 2009⁴ blijkt dat de aandachtswijken in het algemeen vooruitgaan en een beter toekomstperspectief hebben. De bewoners zien de toekomst hoopvol tegemoet. Dit is in lijn met de Leefbaarometer 2008 waarin ook geconstateerd wordt dat de leefbaarheid in de wijken vooruit gaat. Maar het is een trendbreuk ten opzichte van eerdere metingen in het kader van het WoonOnderzoek; eerder waren bewoners uit de aandachtswijken zeer negatief over de toekomst van hun wijk. In 2009 zijn er voor het eerst meer bewoners die een vooruitgang verwachten. Deze ontwikkeling geeft vertrouwen en is essentieel voor duurzame verbetering in de wijken. Over de situatie *in* hun wijk zijn bewoners uit de aandachtswijken veelal minder tevreden dan bewoners elders, zo blijkt uit de *Bewonerspeilingen Aandachtswijken 2010*. Dat is niet verwonderlijk. De 40 wijken zijn immers geselecteerd op achterstanden. Positieve ontwikkeling is dat de verschillen in veel steden kleiner worden. Dit geldt vooral voor bewonersparticipatie en de ontwikkeling van de buurt. Op die thema's scoren veel wijken zelfs beter dan het stedelijk gemiddelde.

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 995, nr. 50.

² ARK rapport – Krachtwijken Monitoring en verantwoording van beleid.

³ Elke twee jaar publiceert het CBS een rapportage op basis van de monitor. De nulmeting is in juli 2008 verschenen (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 995, nr. 54).

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 27 562, nr. 48.

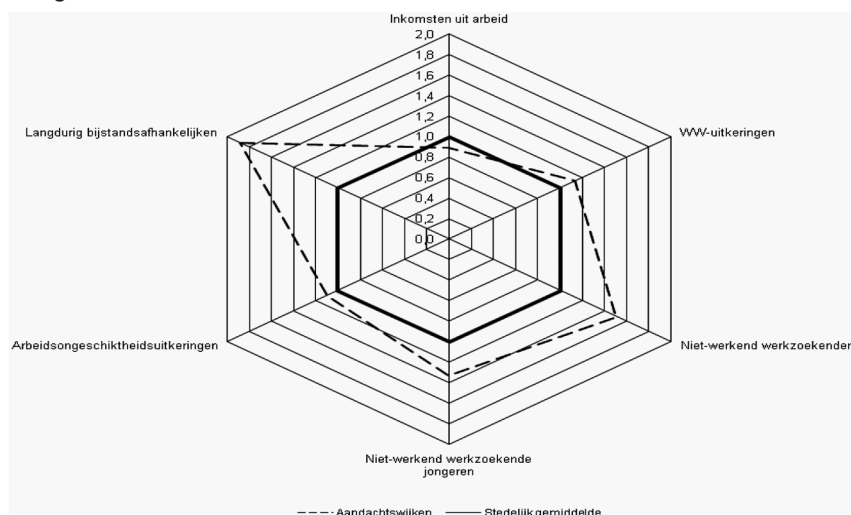

Voortgang werk en wijk economie

De meetperiode van de Outcomemonitor wordt gekenmerkt door hoogconjunctuur in 2007, vervolgens medio 2008 door het uitbreken van een wereldwijde financiële crisis, en tot slot vanaf februari 2010 door voorzichtig economisch herstel¹. De ontwikkelingen op het gebied van werk in de aandachtswijken en de G18 dienen geplaatst te worden in dit bredere perspectief van de landelijke economie en arbeidsmarkt, maar met de kanttekeningen dat de begin- en eindpunten van de meetperiode niet samenvallen met de omslagpunten in de conjunctuur. Onderstaand een grafiek waarin per Outcome-indicator op het terrein van *werken* duidelijk is wat op het moment van de laatste meting de afstand is tot het stedelijk gemiddelde.

¹ Zie o.a. ministerie van SZW, Monitor Arbeidsmarkt, augustus 2010.

Grafiek: Outcome indicatoren op de dimensie werken: aandachtswijken tov van het G18 gemiddelde*

* Het G18 gemiddelde is voor elke indicator op 1 gesteld.

Bron: CBS-Outcomemonitor Wijknaanpak

Het algehele beeld van de ontwikkeling van de afstand tussen de aandachtswijken en de G18 is wisselend. Het aandeel WW-uitkeringen nam in deze periode toe zowel in de aandachtswijken (van 2,5% naar 3,0%) als in de G18 (van 2,2% naar 2,7%). De afstand van de aandachtswijken tot het G18 gemiddelde groeit daardoor licht. Dit beeld geldt voor bijna drie vijfde van de aandachtswijken.

Aandeel WW-uitkeringen

		2007	2008	2009	2010
Aandachtswijken	%	2,5	2,0	2,0	3,0
G18	%	2,2	1,8	1,8	2,7
Aandachtswijken / G18		1,10	1,12	1,15	1,14

Bron: CBS-Outcomemonitor Wijknaanpak

Positiever is het beeld bij inkomsten uit arbeid en bij niet-werkend werkzoekenden (NWW-ers) en niet-werkend werkzoekende jongeren. De achterstand in de aandachtswijken ten opzichte van de G18 als geheel laat een lichte verbetering zien bij inkomsten uit arbeid. In de loop van 2009 groeit het aandeel NWW-ers in de G18 sterker dan in de aandachtswijken, waardoor uiteindelijk de achterstand op het stedelijk gemiddelde begin 2010 kleiner is dan begin 2007. Dit geldt voor twee derde van de wijken.

Aandeel niet-werkend werkzoekenden (NWW-ers)

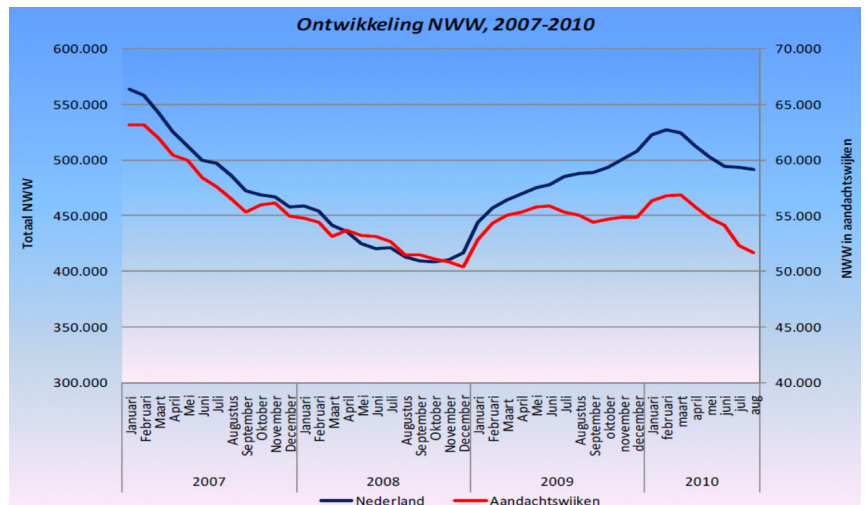
		2007	2008	2009	2010
Aandachtswijken	%	10,8	8,6	7,7	7,8
G18	%	6,7	5,2	4,7	5,2
Aandachtswijken / G18		1,61	1,65	1,65	1,51

Bron: CBS-Outcomemonitor Wijknaanpak

Bij het aandeel arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en langdurige bijstand blijft de achterstand op het G18 onverminderd hoog. Een goede ontwikkeling is dat in verschillende aandachtswijken wordt ingezet om werklozen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt actief te laten participeren in de wijk (zie verder box 3).

Opmerkelijk is dat uit cijfers van het UWV blijkt dat de daling van het aantal NWW-ers vanaf februari 2010 in de aandachtswijken als geheel sneller verloopt dan in Nederland als geheel.

Grafiek Ontwikkeling niet-werkende werkzoekenden (NWW) januari 2007–augustus 2010

Bron: UWV WERKbedrijf, Afdeling Arbeidsmarktinformatie

Natuurlijk is het beeld per wijk verschillend. In het bijgevoegde magazine is dat zichtbaar. Daaruit wordt bijvoorbeeld duidelijk dat Kruiskamp in Amersfoort, de Rivierenwijk in Deventer en Velve-Lindenhof in Enschede wijken zijn die richting het stedelijk gemiddelde gaan, terwijl de verschillen in Overvecht (Utrecht) en Maastricht Noordoost zijn gegroeid.

Box 3: Inzet op werk

Vanaf 2008 werken gemeenten en UWV in het kader van de aanpak in de aandachtswijken samen op wijkniveau. Het UWV heeft – op verzoek van de ministeries van VROM/WWI en SZW – in de afgelopen jaren extra capaciteit beschikbaar gesteld om de bewoners uit de aandachtswijken te bereiken. Voorbeelden van samenwerkingsverbanden die zijn ontstaan zijn de frontlineteams in Leeuwarden, de participatiecoaches in Arnhem en meer fysieke wijkpunten zoals het wijkservicebedrijf in Alkmaar.

Het UWV Werkbedrijf heeft in juni 2010 gerapporteerd over de voortgang en resultaten van deze samenwerkingsverbanden. Hier bleek het volgende uit:

- *De drempel naar het Werkplein is kleiner geworden. Bewoners zijn door de samenwerkingsverbanden via het spreekuur in buurthuis of participatiecentrum naar het Werkplein toe geleid.*
- *Onder regie van het Werkplein hebben instanties elkaar beter leren kennen en zijn de lijnen korter geworden. Doordat het netwerk in de wijk versterkt is, wordt meer gebruik gemaakt van elkaars dienstverlening en worden gezamenlijke instrumenten ingezet.*
- *Wijkbewoners zijn in beweging gebracht: langdurig werklozen uit de wijk zijn begeleid naar werk, scholing of zelfstandig ondernemerschap en anderen naar een andere vorm van participatie of een re-integratie traject.*
- *Dankzij de wijkenaanpak heeft het Werkplein zich op positieve wijze geprofileerd in de wijk, de naamsbekendheid onder de bewoners is vergroot.*

- *De wijkenaanpak heeft geleid tot intensieve en effectieve samenwerking met de gemeenten. Zodoende heeft de wijkaanpak de integrale dienstverlening op de Werkpleinen een belangrijke «boost» gegeven.*

In de vorige voortgangsrapportage is toegezegd dat het wijkgericht werken uiteindelijk moet landen in de regionale samenwerkingsverbanden. Dit traject is momenteel in de uitvoeringsfase. VROM/WWI, SZW, UWV en Divosa hebben op landelijk niveau de handen in een geslagen om deze verbinding te leggen. Een eerste stap is dat TNO momenteel bezig is met de uitvoering van een Quick scan. Aan de hand van de uitkomsten zal vervolgens een handreiking worden opgesteld waarin de succesvolle methoden worden beschreven. Deze zal vervolgens worden verspreid onder de partners.

Wijkeconomie

Met financiële ondersteuning van de ministeries VROM/WWI en EZ helpt MKB-Nederland de economie van negen stadswijken vooruit; Arnhem, Enschede, Eindhoven, Dordrecht, Groningen, Leeuwarden, Utrecht, Rotterdam en Zaanstad. Er zijn economische analyses gemaakt van de wijk in nauwe samenwerking met lokale partners zoals bewoners, ondernemers, onderwijsinstellingen en woningbouwcorporaties. Vervolgens zijn acties bepaald voor de komende 2,5 jaar. Voorbeelden zijn het leggen van verbindingen tussen onderwijs en ondernemerschap, een experiment met zorgondernemerschap en het revitaliseren van winkelstraten. In de voortgangsrapportage van 2011 wordt u nader geïnformeerd.

Box 4: Instrumenten wijkeconomie

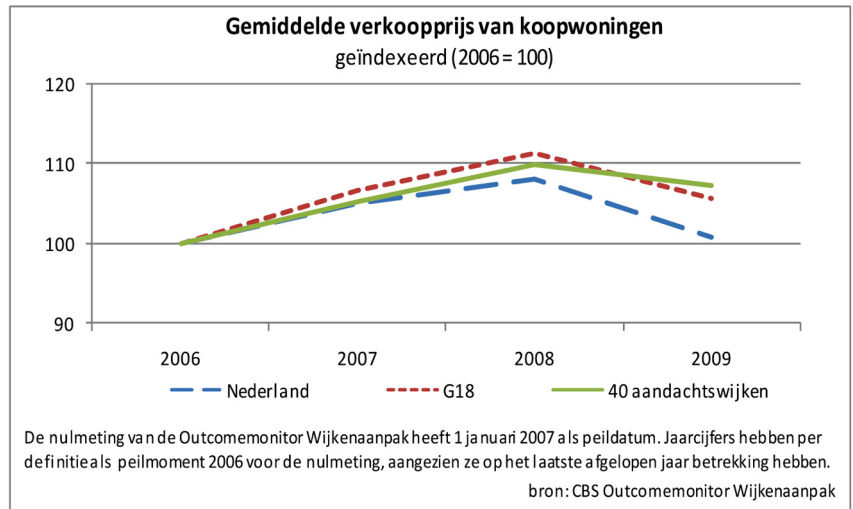
BIZ – Op veel bedrijvenlocaties willen ondernemers gezamenlijk investeren om de veiligheid of aantrekkelijkheid van het gebied te verhogen. Het ontbreekt echter vaak aan de benodigde financiering, een evenwichtige verdeling van de kosten en goede afspraken met de gemeente over wederzijdse verantwoordelijkheden. Daarom is sinds mei 2009 de experimentenwet Bedrijven Investeringszone (BIZ) in werking getreden.

Een BIZ maakt het mogelijk voor ondernemers om gezamenlijk te investeren in een aantrekkelijke en veilige bedrijfsomgeving, waar alle ondernemers in de zone aan meebetalen. De gemeente kan op verzoek van een meerderheid van de ondernemers een gebiedsgerichte heffing instellen. Momenteel zijn er circa 60 locaties bezig met het oprichten van een BIZ en de eerste 10 zijn inmiddels gerealiseerd.

Winkelstraatmanagers – Ondernemers kunnen een deel van de criminaliteit en overlast verminderen door samen te werken en samen maatregelen te treffen. Vooral in (winkel) gebieden die toch al onder druk staan, blijkt het vaak moeilijk ondernemers te organiseren. Winkelstraatmanagers kunnen helpen bij het organiseren van alle betrokkenen in een winkelgebied (zoals ondernemers, vastgoedeigenaren, bewoners, politie en gemeente. Vijftien gemeenten hebben voor zestien projecten een bijdrage van het rijk ontvangen als cofinanciering gedurende twee jaar om winkelstraatmanager aan te stellen. De bijdragen zijn in de nazomer toegekend tot een totaal van bijna 1,7 miljoen euro. Na twee jaar vindt evaluatie plaats.

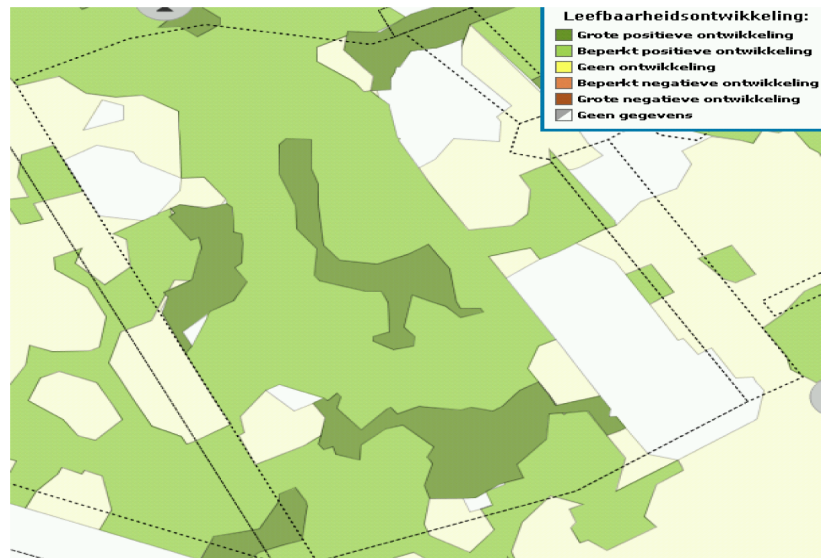
Voortgang Wonen

De Nederlandse woningmarkt heeft te lijden gehad van de kredietcrisis. Ook in de aandachtswijken is het aantal verkochte woningen gedaald. Uit de actualisatie van de outcomemonitor blijkt echter dat in 2009 de verkoopprijzen in de aandachtswijken hoger liggen dan in 2007 – dit in tegenstelling tot de gemeenten waarin de aandachtswijken liggen en Nederland als geheel (zie grafiek). In de Haagse aandachtswijken bijvoorbeeld is de gemiddelde verkoopprijs tussen 2006 en 2009 met 3% gestegen, terwijl Den Haag gemiddeld op 1% zit. Het lijkt erop dat investeringen hier lonen.

Wat betreft leefbaarheid is recent de situatie in de aandachtswijken weliswaar verbeterd, maar niet meer dan elders. De verschillen blijven even groot op basis van de CBS-outcomemonitor. Ook hier zien we natuurlijk verschillen per wijk. In Den Haag Transvaal bijvoorbeeld zijn de ontwikkelingen zo positief dat de wijk een deel van de achterstand inloopt.

Leefbaarheidsontwikkeling 2006–2008 in Den Haag Transvaal

Bron: VROM, Leefbaarometer

Uit de studie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie; Effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken* blijkt dat in de periode 1999–2005 het gemiddeld inkomen van huishoudens die naar aandachtswijken verhuizen lager is dan van huishoudens die deze wijken verlaten. Deze vertrekkers zijn overigens in het algemeen ooit met een laag inkomen in de wijk komen wonen: de wijken fungeren volgens het PBL dan ook als een maatschappelijke «roltrap». Het zijn vooral autochtonen en gezinnen die wegtrekken. Het streven is in de aandachtswijken een evenwichtiger woningvoorraad te creëren. Door verouderde huurwoningen in aandachtswijken te vervangen door nieuwe koopwoningen, blijven de «sociale stijgers» in de wijk wonen en vestigen zich hier ook huishoudens met hogere inkomens. Gemeenten beogen met herstructurering, naast andere doelstellingen, een te hoge concentratie lage inkomensgroepen tegen te gaan. Dit is een proces van jaren. De meeste indicatoren in de outcomemonitor op het terrein van wonen laten daarom nog weinig verandering zien. Maar de stijging van de verkoopprijzen kan duiden op toevoeging van duurere woningen aan de voorraad. Ook kan het duiden op gestegen populariteit van de wijken.

Uit dezelfde studie van het PBL blijkt dat nieuwbouw in de aandachtswijken leidt tot een gemengder bevolking, terwijl nieuwe wijken aan de standsrand de segregatie juist vergroten. Een bevestiging van de positieve effecten van herstructurering op de wijken vinden we ook in de eerste analyses voor de later dit jaar te verschijnen studie «Buurtleefbaarheid beschreven», die mede naar aanleiding van de toezegging aan uw Kamer wordt uitgevoerd. In deze studie wordt nader onderzocht wat de succesfactoren zijn waardoor sommige wijken wel en andere niet tegen een stootje blijken te kunnen in periodes van economische neergang. Het gaat hierbij om 127 buurten¹ die zich aan de negatieve trend in de periode 2002–2006 hebben weten te onttrekken² mede dankzij de fysieke herstructurering. De eerste analyses wijzen uit dat buurten waar veel vernieuwd is in de woningvoorraad (tussen 1995 en 2001) over het algemeen de economische neergang beter het hoofd hebben weten te bieden.

Box 5: Kunst en architectuur in de wijken

Cultureel erfgoed – Met het budget Herbestemming van cultureel of industrieel erfgoed stimuleert WWI samen met het ministerie van OCW dat voor de wijk belangrijke gebouwen behouden kunnen blijven en dat van oorspong bijzondere, maar inmiddels vervallen openbare ruimtes weer nieuw elan krijgen. In 2010 zijn 47 aanvragen gehonoreerd in 11 gemeenten. In bijlage 1 vindt u een overzicht.

Architectuur – Rijksbouwmeester Liesbeth Van der Pol ondersteunt de aandachts- en 40+wijken met ontwerpteams die corporaties, bewoners, gemeenten van advies voorzien bij ruimtelijke ingrepen in de wijk. Er zijn momenteel teams actief in Amsterdam Osdorp, Poelenburg (Zaanstad), Klarendal (Arnhem) en Zomerzone (Haarlem). In 2009 zijn de teams actief geweest in Eindhoven, Den Haag, Amsterdam en Rotterdam. De kruisbestuiving tussen de verschillende disciplines binnen een team waarmee een brug wordt geslagen tussen het sociale en het fysieke is een meerwaarde gebleken.

Kunst – Kunst in de wijk heeft een belangrijke sociale functie. Steeds meer initiatieven ontstaan. Cultureel ondernemers, cultuuraanagers, ambtenaren, medewerkers van corporaties, welzijnsorganisaties uit verschillende steden vormen samen een leeromgeving waarin

¹ Zie bijlage 3 voor het overzicht van de buurten.

² In de vorige voortgangsrapportage wijkaanpak is gemeld dat de leefbaarheidssituatie in de aandachtswijken verbeterd is in de periode 1998–2008. Tevens is aangegeven, op basis van de studie «Leefbaarheid door de tijd» dat de leefbaarheidsontwikkeling in deze periode voor een deel door conjunctuur (via toename of afname van werkloosheid) wordt bepaald, maar dat een deel van de wijken met leefbaarheidsproblemen zich van de algemene negatieve trend heeft weten te onttrekken in de periode 2002–2006 (economische neergang). Dit terwijl de meeste andere wijken in deze periode de leefbaarheidsscore wel hebben zien achteruitgaan (voornamelijk dankzij toename van werkloosheid).

Gezondheid/groen

Een slechte woonomgeving, minder goede voorzieningen en een slechte arbeidssituatie hebben invloed op de gezondheid van mensen. Ook andersom geldt dat mensen met een slechte gezondheid niet goed kunnen participeren in de maatschappij. In Nederland bestaan grote verschillen in gezondheid tussen personen met een lage en een hoge sociaaleconomische status. De inwoners van de aandachtswijken hebben gemiddeld een slechtere gezondheid dan de rest van Nederland¹. De aandachtswijken kennen daarnaast een hogere babysterfte en een lagere sportparticipatie. Ook in de Outcomemonitor Wijkenaanpak wordt de gezondheid gevolgd. Daarbij wordt onder andere de gezondheid van pasgeboren baby's² in kaart gebracht. In de aandachtswijken heeft in 2007 20% van de pasgeboren baby's extra zorgbehoefte, tegenover 17% in de G18. Dat aandeel is in de aandachtswijken gedaald tot 19% in 2008, terwijl in de G18 geen noemenswaardige verandering te zien is. Een deel van de achterstand is daarmee ingelopen.

Dertien van de achttien betrokken gemeenten doen mee met het experiment Gezonde Wijk om de gezondheid van de inwoners in deze wijken te verbeteren. Amsterdam, Den Haag, Deventer, Eindhoven, Heerlen, Leeuwarden, Rotterdam, Utrecht en Zaanstad zijn in 2008 al aan de slag gegaan. Naar aanleiding van de motie Van Gerven (september 2009) zijn nog eens 4 gemeenten – Arnhem, Dordrecht, Enschede en Nijmegen – aangesloten. Het experiment Gezonde Wijk is een gezamenlijke experiment van het ministerie van VWS en het ministerie van VROM/WWI. Inmiddels zijn ruim 200 extra wijkverpleegkundigen aan de slag in de aandachtswijken. Bovendien is een bestuurlijk akkoord afgesloten met de G4. De preferente zorgverzekeraars in deze steden hebben zich bereid verklaard mee te werken aan het uitwerken van dit akkoord. Professor K. Stronks, hoogleraar sociale geneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam, onderzoekt de effecten van de wijkenaanpak op de gezondheid van bewoners en of er een verschil is met 40 vergelijkbare, andere wijken. De resultaten van dit onderzoek – genaamd Urban40³ – worden in 2017 verwacht.

Box 6: Sport

Betaald Voetbal Organisaties (BVO's) zijn steeds meer maatschappelijk actief en betrokken bij de inwoners van hun steden en wijken. Doelstelling in het kader van de wijkenaanpak is om alle BVO's te betrekken en partnerschap te creëren tussen gemeente, corporaties en de BVO. FC Twente, NAC, Vitesse, NEC en FC Utrecht zijn voorlopers in deze aanpak. Jongeren die zijn uitgevallen op school en met een grote afstand tot de arbeidsmarkt krijgen van de voetbalclub een laatste kans. Vaak krijgen zij les in het stadion en wordt er een leerwerktraject geregeld bij een sponsor. De komende 1,5 jaar blijven VROM/WWI, VWS en Meer dan Voetbal actief om meer BVO's te betrekken. Voor het eind van dit jaar zullen in ieder geval Ajax, PSV en Feyenoord hun plannen presenteren. Om Nederland op Olympisch niveau te brengen werken VROM/WWI en VWS nauw samen bij de uitwerking van het Olympisch Plan. Op wijkniveau wordt de kracht van sport benut door Landelijk Alliantie-partners zoals Richard Krajicek Foundation, Johan Cruyff Foundation, Straatvoetbalbond Nederland en de Sportbank om samen met gemeenten sport en bewegen onder jongeren te

¹ Bron: Rapport RIVM Gezondheid in de 40 krachtwijken, 2008.

² De gezondheid van pasgeboren baby's wordt gemeten aan de hand van het aandeel pasgeboren baby's dat extra zorgbehoefte heeft. Vaak gaat het om een laag geboortegewicht. Daarnaast kan extra zorgbehoefte worden veroorzaakt door vroeggeboorte, opname op de *intensive care* en/of een apgarscore lager dan 7. (De apgarscore is het onderzoek naar de hartslag, ademhaling, kleur van de huid, spierspanning en reactie op prikkels van de baby en wordt 5 minuten na de geboorte uitgevoerd. De maximale score is 10).

³ Urban40: Onderzoek Universiteit van Amsterdam, RIVM en Universiteit van Maastricht.

stimuleren. VWS en VROM/WWI ondersteunen deze succesvolle aanpak.

Mede om de sportparticipatie van jongeren in aandachtswijken te verhogen en uitval uit de maatschappij tegen te gaan, zijn de ministeries van VWS en VROM / WWI in 2006 gestart met het ontwikkelprogramma «Meedoen Alle Jeugd door Sport». Met behulp van negen sportbonden en meer dan 500 sportverenigingen is in elf grote steden sportaanbod ontwikkeld voor jongeren waarbij hen ondermeer kwaliteiten als respect, discipline, sociale vaardigheden en zelfbeheersing wordt bijgebracht. Uit het programma blijkt dat sportverenigingen een belangrijk onderdeel zijn geworden van de wijken en blijkt bovendien dat zij onder de juiste condities prima in staat zijn zich in te zetten voor maatschappelijke vraagstukken. Het programma Meedoen Alle Jeugd door Sport wordt in de periode 2006–2010 uitgevoerd. Het is derhalve aan het nieuwe kabinet te besluiten over een mogelijk vervolg van dit programma. De minister van VWS zal als eerst verantwoordelijke voor dit programma de Kamer hierover informeren en daarmee een reactie geven op de motie-Dijsselbloem (TK 2009–2010, 32 123 XVIII, nr. 41).

Alliantiepartner van de wijkenaanpak Albert Heijn heeft verschillende activiteiten op het gebied van gezondheid, waaronder het «ik eet het beter-programma». Het doel is kinderen uit groep 6, 7, en 8 aan te zetten gezonder te eten door het aanbieden van KlasseLunches. Via de wijkenaanpak is het belang van gezonde voeding extra onder de aandacht gebracht waardoor de deelname van het aantal scholen aan de Klasse-Lunch vanuit de aandachtswijken met meer dan 25% is gegroeid, van 237 naar 291 scholen.

Box 7: Groene wijk

Een gezonde wijk is ook een groene wijk. In de 13 steden met groene ambities in hun wijkactieplannen heeft het ministerie van LNV bijna 8 miljoen geïnvesteerd. Dit is op verzoek van uw Kamer¹ aangevuld vanuit de begroting van WWI zodat inmiddels ook de overige 5 steden aan de slag zijn. Eind 2009 is met deze «nieuwe» steden een overeenkomst getekend. De helft van de 18 steden heeft inmiddels de planvormingfase afgerond en is begonnen met de uitvoering. De plannen variëren van groene schoolpleinen, herinrichting van parken, kleinschalige groenprojecten in de wijk tot grote wijkvernieuingsplannen waar ontsluiting een grote rol in speelt. Uit telefonische interviews met de betrokken gemeenten blijkt dat er waardering is voor de wijze waarop de subsidie is verleend, namelijk met zo min mogelijk bureaucratie. De ervaring is dat de rijksbijdrage als katalysator fungeert; draagvlak binnen de organisatie groeit, processen versnellen en ambities groeien. In alle steden staat de participatie van bewoners in de planvorming centraal. Daarnaast hebben corporaties en landschapsarchitecten vaak een rol.

Voortgang leren & opgroeien

Een hogere opleiding betekent meer kansen in de toekomst. Het aandeel havo/vwo-ers² groeit tussen 2007 en 2010, zo blijkt uit de Outcomemonitor Wijkeraanpak van het CBS. De aandachtswijken lopen een deel van hun achterstand in. In de wijk Nieuwland bijvoorbeeld is het opleidingsniveau naar het gemiddelde van Schiedam gegroeid. Het aandeel havo/vwo-ers is in Nieuwland met 4 procentpunt gestegen, terwijl het in Schiedam als geheel met 1 procentpunt daalde. Ook de Haagse aandachtswijken lopen een deel van de achterstand in. De achterstanden

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 XVIII, nr. 52.

² Sommige scholen hebben een tweejarig brugjaar. In het derde jaar wordt pas duidelijk op welk niveau zij terecht zijn gekomen. Daarom wordt het niveau van leerlingen in het derde jaar in beeld gebracht in de Outcomemonitor Wijkeraanpak.

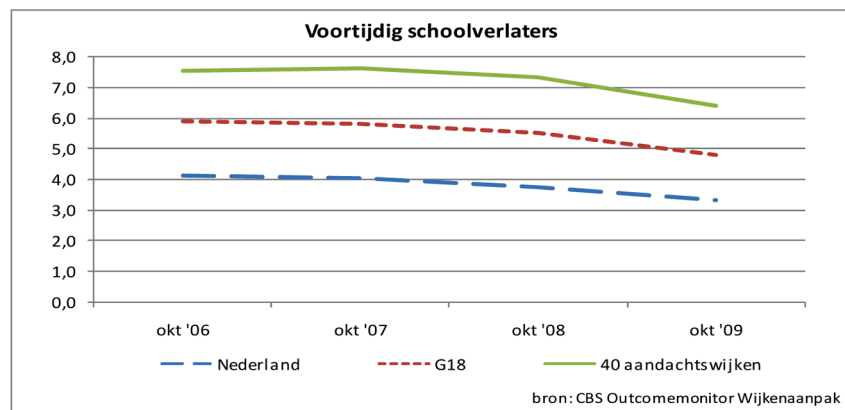
blijven echter groot; in de Haagse aandachtswijken ligt het percentage havo/vwo'ers op 27% in oktober 2009. In Den Haag als geheel is dat 42%.

Aandeel havo/vwo

		okt 2006	okt 2007	okt 2008	okt 2009
Aandachtswijken	%	25,8	27,7	27,7	29,3
G18	%	41,0	42,4	42,9	44,4
Aandachtswijken / G18		0,63	0,65	0,65	0,66

Bron: CBS-Outcomemonitor Wijknaanpak

Een belangrijk instrument om het onderwijsniveau en de sociale cohesie in de wijken een impuls te geven is de brede school. Het streven is een dekkend aanbod te realiseren in de aandachtswijken, dat is vastgelegd in een bestuursakkoord met de VNG. Van de 249 basisscholen in de aandachtswijken zijn er inmiddels zeker 159 «breed» (64%). Landelijk ligt dat percentage op 24%. Bijna 40% van de 70 scholen voor voortgezet onderwijs in de aandachtswijken werkt volgens de principes van een brede school, landelijk is dat 33%. Het overall beeld is dat het goed gaat met de brede scholen in de aandachtswijken; er zijn méér brede scholen, activiteiten vinden vaker plaats en de zorgsector is sterker in beeld. De meerderheid van de brede scholen is zich bewust van de positie in de wijk en heeft ambities geformuleerd die specifiek gericht zijn op de meerwaarde die de school heeft voor de wijk. De meeste wijkmanagers vinden dat er nog wel het een en andere moet gebeuren om te komen tot een echt dekkend aanbod; uitbreiding en verbreding, zodat nog meer kinderen en jongeren worden bereikt¹. Het Landelijk Steunpunt Brede Scholen begeleidt dit. Daarnaast is zo veel mogelijk gebruik gemaakt van de Impuls brede scholen, sport en cultuur van OCW en VWS. Met de impuls kunnen medewerkers breed worden ingezet op het terrein van onderwijs, sport en cultuur. Deze medewerkers dragen bij aan het vergroten van het sport- en beweegaanbod en/of het culturele aanbod op en rond scholen en het versterken van sportverenigingen. Zo kunnen jongeren tot 18 jaar meer actief sport beoefenen. Ook corporaties hebben een belangrijke rol. Corporaties zetten vaak prachtige brede schoolgebouwen neer in de aandachtswijken; voorbeelden hiervan zijn de Wereld op Zuid (Rotterdam) en de Toeloop (Eindhoven), vanuit de filosofie; de beste scholen in de slechtste wijken.

In de charters zijn afspraken gemaakt over de gezamenlijke inzet om bij te dragen aan de kabinetsdoelstelling om de uitval met 50% terug te dringen. Uit de Outcomemonitor Wijknaanpak van het CBS blijkt dat in de 40 aandachtswijken het aandeel voortijdige schoolverlaters is afgenomen van 7,5% in oktober 2006 naar 6,4% in oktober 2009. De cijfers van het programma «Aanval op schooluitval» van het ministerie van OCW laten ook zien dat het aandeel voortijdige schoolverlaters in de aandachts-

¹ Bron: De brede school in de aandachtswijken, stand van zaken 2009.

wijken is afgenomen. Gemiddeld laat Nederland een zelfde trend zien, waardoor de achterstanden gelijk blijven. Het aandeel voortijdig schoolverlaters in de aandachtswijken blijft daardoor beduidend hoger. Vanuit het ministerie van OCW en WWI is specifieke inzet in die wijken die het relatief minder goed doen. Als stimulans zullen de cijfers over uitval in de aandachtswijken jaarlijks beschikbaar worden gesteld. Deze cijfers maken onderdeel uit van de bestuurlijke overleggen tijdens de wijkbezoeken.

Box 8: Inzet Jeugd en Gezin

Preventie en vroegtijdig ingrijpen zijn essentieel om problemen rond risicjongeren later te voorkomen. Inmiddels is in alle steden betrokken bij de wijkenaanpak een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) gevestigd waar ouders en kinderen uit de wijk terecht kunnen met hun vragen over opgroeien en opvoeden. Enkele gemeenten hebben ervoor gekozen een centraal CJG in de stad te vestigen, van waaruit de aandachtswijken bediend worden. Voor de gereedschapskist is o.a. de handreiking «De interculturalisatie van het Centrum voor Jeugd en Gezin» ontwikkeld. Informatie is te vinden op de website www.samenwerkenvoordejeugd.nl.

Ondertussen wordt ook gewerkt aan de wettelijke verankering van het CJG. Het wetsvoorstel, dat de invoering én de gemeentelijke regie over de jeugdketen regelt, is inmiddels in behandeling bij de Tweede Kamer. De minister voor Jeugd en Gezin heeft de Kamer op 13 april 2010 geïnformeerd over zijn toekomstvisie op het jeugd-stelsel. Ondermeer wordt voorgesteld om de regie, taken en budget rond opvoeden zoveel mogelijk te bundelen onder verantwoordelijkheid van gemeenten. Dit komt een samenhangende beleidsaanpak door gemeenten ten goede.

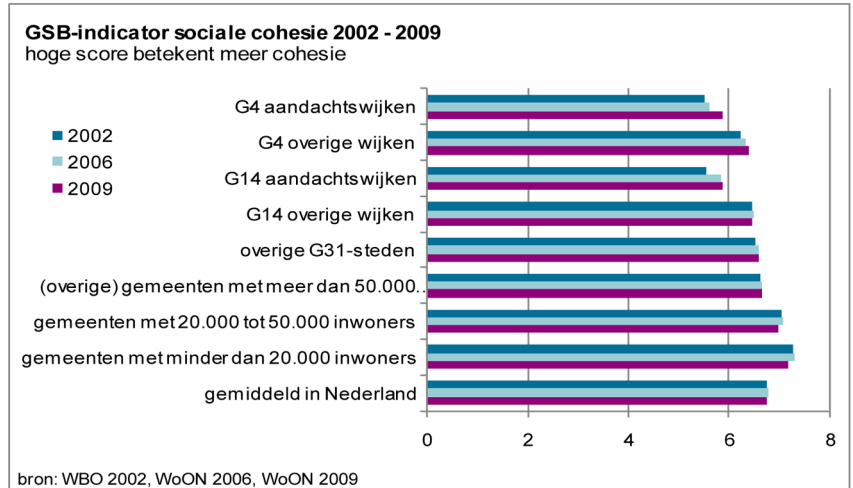
Kinderen die in een achterstandssituatie opgroeien, komen niet automatisch in aanraking met zaken waarvoor zij wellicht talent hebben, bijvoorbeeld sport, dans, muziek, theater of beeldende kunst. In opdracht van WWI en in afstemming met het ministerie van OCW is dit jaar een aanpak ontwikkeld om talentontwikkeling binnen de school en de aandachtswijk een kwaliteitsimpuls te geven. In vier aandachtswijken is aan een planmatige aanpak van talentontwikkeling gewerkt. De ervaringen die hiermee zijn opgedaan zijn verwerkt in een handreiking voor o.a. scholen, gemeenten en wijken. Het is een programma waarbij buurt, school en ouders samenwerken aan de talentontwikkeling van kinderen. Voor informatie over «Alles is talent» zie www.sardes.nl

Voortgang Integreeren/sociale samenhang

Uit de Outcomemonitor Wijkanaanpak van het CBS blijkt dat de aandachtswijken zich over het algemeen hier positief ontwikkelen. Zo stijgt het aandeel niet-westerse allochtonen dat naar havo/vwo gaat. Deze ontwikkeling is in de aandachtswijken sneller verlopen dan daarbuiten. Ook op het vlak van WW-uitkeringen en inkomsten uit arbeid hebben niet-westerse allochtonen in de aandachtswijken hun achterstand sneller ingelopen dan buiten de wijken. Voor wat betreft langdurige bijstandsfankelijkheid en niet-werkend werkzoekenden is de ontwikkeling weer ongunstig.

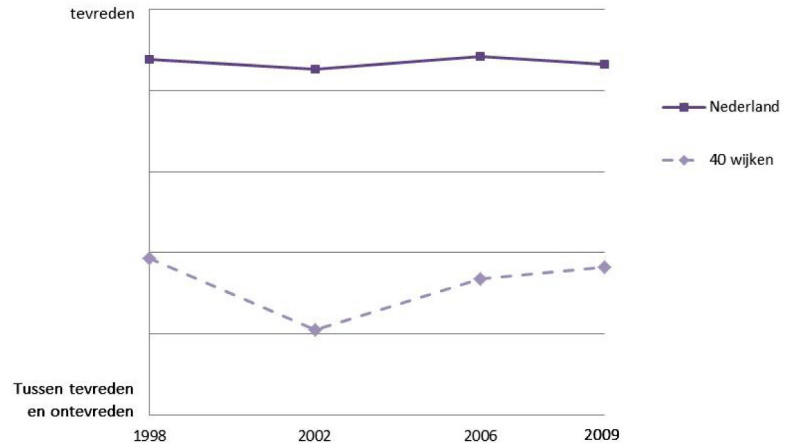
Uit *Het wonen overwogen; de resultaten van het WoonOnderzoek-Nederland 2009* blijkt dat steden, en dan met name de aandachtswijken van de vier grote steden, bezig zijn aan een inhaalrace op de indicator sociale cohesie (het zich thuis voelen in de buurt en saamhorigheid). Aan de andere kant is er ook onvrede. Oorspronkelijke bewoners hebben hun

wijk zien veranderen de afgelopen decennia en voelen zich in de steek gelaten. Uit onderzoek van FORUM, in samenwerking met het Verwey Jonker Instituut, in vijf «gemengde» buurten (waarvan één aandachtswijk) komt naar voren dat de ontevredenheid bij autochtone bewoners vooral voortkomt uit de ervaren afstand tot de overheid en het gevoel «een vreemde te zijn in eigen land». Met de wijkenaanpak wordt geprobeerd afstanden te verkleinen; de vragen en problemen van bewoners staan centraal en organisaties komen via de achter-de-voordeur-aanpak bij bewoners thuis om een helpende hand te bieden.

Uit aanvullende analyses op het «WoonOnderzoek Nederland 2009»¹ blijkt dat op het terrein van tevredenheid met de bevolkingssamenstelling de 40 wijken een inhaalslag hebben ingezet: de kloof tussen de rest van het land en de 40 wijken is de laatste jaren duidelijk aan het afnemen.

Grafiek: tevredenheid samenstelling bevolking

Bron: WBO/WoON

Box 9: Inburgering in de wijk

Uit de nieuwste cijfers over inburgering blijkt dat gemeenten er beter in slagen om de groep van vrijwillige inburgeraars te bereiken en te motiveren². Het vaker doen van een inburgeringaanbod dat aansluit bij de dagelijkse leefwereld in de wijk draagt hieraan bij. Via het innovatietraject wijkgerichte inburgering worden door acht gemeenten methoden ingezet om de vrijwillige inburgeraar te betrekken. Zo worden er goede resultaten bereikt met projecten die

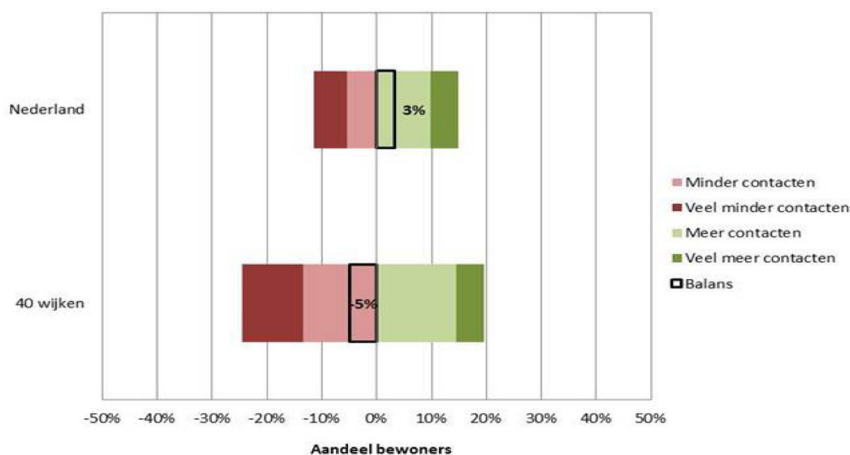
¹ Deze aanvullende analyses zijn uitgevoerd in het kader van de binnenkort te verschijnen studie «Buurtleefbaarheid beschreven: ontwikkelingen in de 40 wijken» waarin de leefbaarheidontwikkelingen in de 40 wijken nader onderzocht worden.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 31 143, nr. 84.

organisaties in de wijk betrekken bij de werving van inburgeraars en bij het combineren van inburgering met activering of ouderparticipatie op de basisschool. Ook wordt er geëxperimenteerd met huisbezoeken, «taalmarkten», en buurtvoorlichters. De opgedane kennis wordt gedeeld met andere gemeenten. Meer dan 30 grote gemeenten hebben inmiddels de relatie tussen inburgering en wijkaanpak gelegd en maken van de wijkstructuur gebruik. Ook met de lokale woningcorporaties wordt overlegd over samenwerking bij het «signaleren» van taalachterstand en het activeren van bewoners om de taal te leren.

In tegenstelling tot de rest van het land, hebben in de 40 wijken de afgelopen 2 jaar meer mensen de contacten tussen allochtone en autochtone buurtbewoners zien afnemen dan zien toenemen. Een kanttekening hierbij is dat een meerderheid (meer dan 55%) van de wijkbewoners helemaal geen verschil merkt.

Grafiek: contacten buurtbewoners

Bron: WoON / Sociaal Fysiek

Met de brochure «Betrokkenheid loont» beschikken lokale partners inmiddels over een praktische handreiking om meer allochtone bewoners bij de wijkenaanpak te betrekken. Dit initiatief was aangekondigd in de Voortgangsrapportage Wijkenaanpak 2009 en beoogt bewonersbetrokkenheid bij de wijk een impuls te geven en te verbreden naar moeilijk bereikbare groepen.

Voortgang Veiligheid

Op basis van de CBS-outcomemonitor wordt duidelijk dat de veiligheid in Nederland verbeterd is. In de aandachtswijken – als totaal – is de situatie echter niet veranderd. Uitzonderingen zijn de wijken Woensel-West (Eindhoven), Meezenbroek (Heerlen) en Zuilen-Oost (Utrecht). Daar zijn de Leefbaarometerscores voor veiligheid duidelijk verbeterd. Daartegenover staan wijken waar resultaten nog achterblijven. Om gemeenten en bewoners een helpende hand te bieden, denkt het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CVV) mee met de aandachts- en de pluswijken over manieren waarop bewoners in hun eigen buurt zelf een bijdrage kunnen leveren aan veiligheid.

Veilige wijken zorgen ervoor dat de leefbaarheid wordt verhoogd. Er is de afgelopen periode extra geïnvesteerd in het gebiedsgebonden politiewerk, met als zichtbaar effect meer wijkagenten. In 2009 zijn er landelijk 201 wijkagenten bijgekomen, in 2008 waren dat er 118. Hiermee zijn 319 van

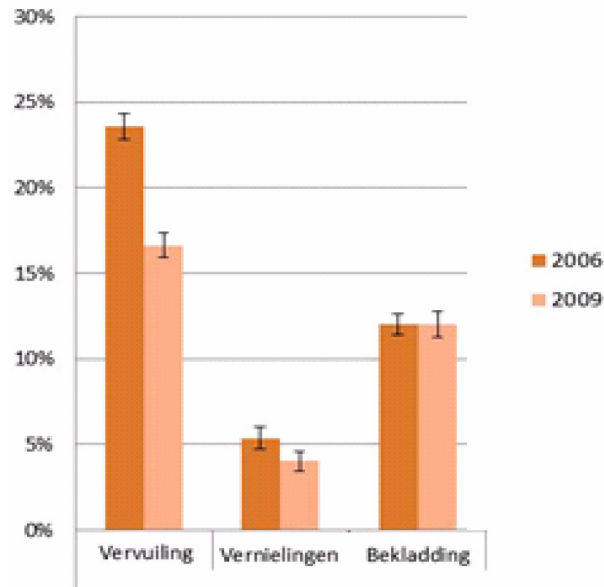
de 500 extra wijkagenten aangesteld. De korpsen zijn gemiddeld genomen een heel eind gevorderd met de invoering van de norm dat de wijkagent voor 80% vrijgemaakt is voor wijkwerkzaamheden en hierdoor zichtbaar en herkenbaar aanwezig is in de wijk.

Box 10: Experiment Slagkracht in de wijk

In opdracht van de minister voor WWI en in samenwerking met het ministerie van BZK is een onderzoeksteam van de Politieacademie in de zomer van 2009 gestart met het onderzoek naar bedrijfsculturen en de gemeenschappelijke veiligheid, «Bedrijfscultuur als bottleneck». In dit traject onderzoekt het team in drie steden (Maastricht, Eindhoven en Den Haag) bevorderende factoren en beletsels bij interventies om de veiligheid in wijken of buurten en de betrokkenheid van bewoners te verbeteren. Daarbij wordt gekeken naar de samenwerking tussen toezicht (gemeente), wijkpolitie, woningbouwcorporaties en opbouwwerk. Het lijkt er op dat de samenwerking bij de uitvoering (operationeel niveau) en bij het bestuur (strategisch niveau) eenvoudiger is dan bij het middenmanagement (tactisch niveau). Het traject «Bedrijfscultuur als bottleneck» zal naar verwachting in de zomer van 2011 worden afgesloten met een generieke publicatie en drie praktische publicaties. Voor de borging neemt de Politieacademie de resultaten mee in haar opleidingsprogramma's Onderwijs en Ontwikkeling gebiedsgebonden politiewerk.

Het terugdringen van overlast en verloedering is een belangrijk onderdeel van het kabinetsbeleid in het kader van veiligheid. Ook in de aandachtswijken wordt hierop ingezet. Met resultaat; inspecties tonen aan dat in de 40 wijken sprake is van een afname van mate van vervuiling en vernielingen. De mate van bekladding is gelijk gebleven¹.

Grafiek: aandeel vervuilingen, vernielingen en bekladdingen in de openbare ruimte

Bron: WoON 2009 / Sociaal Fysiek

¹ Dit volgt uit de eerste analyses voor het onderzoek «Buurtleefbaarheid beschreven: ontwikkelingen in de 40 wijken». In deze studie, die binnenkort gereed zal komen, zal nader onderzocht worden in hoeverre objectief meetbare ontwikkelingen zoals deze doorspelen in de perceptie van de wijkbewoners.

Box 11: Inzet veiligheid

De ministeries van BZK en Justitie ondersteunen de gemeenten met diverse maatregelen, waaronder extra wijkagenten, de decentralisatie-uitkering Leefbaarheid en Veiligheid in het Gemeentefonds (samen met de minister WWI), het Samenwerkingsverband

Marokkaans-Nederlandse risicjongeren (coördinatie WWI), de website www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl en de Veiligheidshuizen. U bent hierover geïnformeerd in de Verantwoordingsrapportage Veiligheid begint bij Voorkomen¹.

De politie brengt sinds 2008 gegevens over de veiligheidssituatie in de wijk in kaart. Daartoe is de Gebiedsscan Criminaliteit en Overlast ontwikkeld. In 2009 werken 12 van de 25 regionale politiekorpsen hiermee. De overige korpsen zijn bezig met voorbereidingen om dit ook te gaan doen. De scan geeft een beeld van de meest relevante problemen in de wijk en draagt bij aan het omgevingsgericht en informatiegestuurd werken van de politie.

Sinds eind 2009 is er een landelijk dekkend netwerk van Veiligheidshuizen. Alle gemeenten met een aandachtswijk beschikken over een Veiligheidshuis, waarin gemeenten, politie, OM, jeugd- en zorginstaties en welzijnsorganisaties samenwerken bij het terugdringen van overlast, criminaliteit en huiselijk geweld.

In reactie op de informatie die door de VVD-fractie naar mijn voorganger is gestuurd over de Centrale Drugs Registratie (CEDRE) waar het Meldpunt Ongewenst Huurgedrag mee bezig is, meld ik dat de bewindspersonen van BZK en Justitie in 2008 de Task Force Aanpak Georganiseerde Hennepteelt ingesteld hebben met als opdracht dat eind 2011 sprake is van een zichtbare reductie van de grootschalige hennepeteelt in Nederland. Uw kamer wordt periodiek geïnformeerd over de voortgang. Goed om te vermelden is dat op 7 juli 2010 door politie, justitie en het bedrijfsleven, een «convenant pilot publiekprivate informatie-uitwisseling aanpak georganiseerde hennepeteelt» is getekend. De afspraken daarin maken een proef met publiekprivate gegevensuitwisseling mogelijk die de aanpak van georganiseerde hennepeteelt in de zuidelijke zes politieregio's nog effectiever moet maken. De resultaten van de pilot zullen in toekomstige rapportages aan uw Kamer aan de orde komen.

3 ... stelt bewoners centraal

Een goede wijkenaanpak stelt bewoners centraal bij het oplossen van problemen, en niet de organisatieloga of wet- en regelgeving. Niet omdat dat zo hoort, maar omdat het een meerwaarde heeft; bewoners zijn deskundig en hun betrokkenheid is een eerste stap richting zelfwerkzaamheid. Bewoners zijn het afgelopen jaar intensiever betrokken bij de wijkenaanpak. Gemeenten scoren een stuk positiever dan een jaar voorheen op het betrekken van hun bewoners bij de uitvoering van de wijkactieplannen. Dat blijkt uit de onderzoeken «Bewonersparticipatie via Vouchers; democratisch en activerend?» en «Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie». U bent uitgebreid geïnformeerd bij brief van 18 december 2009². Over de verdeling van het beschikbare budget van 10 miljoen in 2011 bent u geïnformeerd bij brief van 24 juni 2010³.

Tabel: verdeling bewonersbudgetten (2008–2011)

Jaar	40 aandachtswijken	G31/40+	Totaal
2008	10 miljoen	10 miljoen	20 miljoen
2009	15 miljoen	10 miljoen	25 miljoen
2010	15 miljoen	10 miljoen	25 miljoen

¹ Tweede Kamer, Vergaderjaar 2009–2010, Kamerstuk 28 684, nr. 276.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 77.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 80.

Jaar	40 aandachtswijken	G31/40+	Totaal
2011	15 miljoen	< 10 miljoen ¹	25 miljoen

¹ In het Algemeen Overleg van 24 juni 2008 is uw Kamer toegezegd dat het budget van 10 miljoen euro in 2011 behalve over de G31 ook verdeeld zou worden over de 2e tranche 40+ wijken. Er is in 2011 een bedrag van 512 000 euro bestemd voor ondersteuning en communicatie rond de bewonersbudgetten.

De middelen zijn mede op verzoek van uw Kamer zo direct mogelijk ter beschikking gesteld van de bewoners. Bij voorkeur via het voucher-systeem; een door het LSA ontwikkelde laagdrempelige methode. Prof. dr. Evelien Tonkens van de Universiteit van Amsterdam heeft in het rapport «*Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend?*» een evaluatie gedaan naar de eerste fase van de inzet van de extra bewonersbudgetten. Het beeld dat oprijst is positief. Het vouchersysteem, mits bewoners goede ondersteuning krijgen, is breed toegankelijk. Het aantal aanvragen is doorgaans hoog en veel bewoners van verschillende achtergronden zijn actief. Bovendien blijkt dat via deze manier van werken mensen actief worden die dat eerder niet waren. Tonkens geeft aan dat bewoners een hoog kostenbewustzijn hebben. Men bewaakt zorgvuldig dat de budgetten daadwerkelijk worden ingezet voor initiatieven die ten goede komen aan de leefbaarheid in de wijk. De Algemene Rekenkamer concludeert in een in mei 2010 uitgevoerde praktijktoets dat het beleid rond bewonersinitiatieven en de wijze van verantwoorden doelmatig is. Op basis van bovenstaande uitkomsten heb ik de G31 gemeenten die niet met de vouchers werken een dringend verzoek gedaan om alsnog (elementen van) het systeem in te voeren.

De Tilburgse School voor Politiek en Bestuur (TSPB) van de Universiteit van Tilburg heeft afgelopen najaar in opdracht van het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA) onderzocht in hoeverre en op welke wijze de gemeenten bewoners betrekken bij de uitvoering van de wijkaanpak. Het onderzoek «Nogmaals aandacht voor Bewonersparticipatie» toont een positief (totaal)beeld van de bewonersparticipatie in de wijkaanpak en – wellicht nog verheugender – een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de meting van vorig jaar. Dit geeft aan dat de gemeenten de bewonersparticipatie niet alleen «op de agenda» hebben staan, maar dat ze er ook serieus werk van maken. Nu is het zaak om deze energie vast te houden en bewonersparticipatie verder te verankeren.

Het gaat goed met bewonersparticipatie in de wijken, zo blijkt, maar het kan zeker nog beter. Net als voorafgaande jaren wordt voor de komende periode ingezet op (1) meer én meer diverse bewoners betrekken bij hun wijk, en (2) meer zeggenschap voor bewoners. Daarnaast is het streven om op rijksniveau de handen ineen te slaan. Er wordt vanuit verschillende aanliegroutes gewerkt aan de betrokkenheid van bewoners en het verstevigen van burgerparticipatie; vanuit burgerschap, vanuit de wijkverbetering en vanuit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Het doel is hetzelfde; de maatschappelijke verantwoordelijkheid en inzet van burgers vergroten en de sociale samenhang in buurten verbeteren. Samen met de ministeries van BZK en VWS wordt gewerkt aan een breder fundament. Met BZK is het initiatief Burgers aan het Stuur gestart. Daarin wordt samen met een aantal gemeenten gewerkt aan plannen om bepaalde gemeentelijke taken over te hevelen naar bewoners. Met deze vergaande vorm van bewonersparticipatie krijgen bewoners directe zeggenschap. Met het experiment Vernieuwend Welzijn is samen met VWS een bescheiden start gemaakt om een verbinding te leggen tussen de wijkaanpak en de WMO. Vijf gemeenten met aandachtswijken

werken aan het nader invullen van het opdrachtgeverschap binnen de WMO, uitgaande van de kracht van bewoners.

4 ... verbindt partijen

Gemeenten en corporaties zijn door de wijkenaanpak natuurlijker partners geworden. De kwaliteit van deze coalities op wijkniveau bepaalt voor een belangrijk deel de succeskans van de wijkenaanpak. Corporaties investeren samen met anderen meer dan ooit in leefbaarheid, in sociale stijging en in participatie. Jaarlijks investeert de sector 250 miljoen in de aandachtswijken. Gemeenten en corporaties ervaren de meerwaarde van het partnerschap; met name het «over de schutting kijken» van partners en de grote betrokkenheid van bewoners worden als positief ervaren. Ondanks forse bezuinigingsopgaven willen de colleges van de betrokken gemeenten en de corporaties door op de ingeslagen weg. Wel zijn er zorgen bij corporaties over de eigen verdien capaciteit en investeringskracht, de mogelijke gevolgen van Europese regelgeving en over de financiering van overheid en andere partners op het sociaaleconomisch terrein.

Box 12: Onderzoek Maatschappelijk meerwaarde

Door het Zijlstra Center van de Vrije Universiteit Amsterdam is begin 2010 een onderzoek gedaan naar de maatschappelijke meerwaarde van sociale investeringen door corporaties. U vindt de notitie bijgevoegd. Casuïstiek op de terreinen arbeid, startkwalificaties, zorg en jeugd/gezinszorg, schuldhulpverlening, leefbaarheid en bestrijden van effecten van krimp zijn onderzocht. In het rapport wordt geconcludeerd dat het bestuurlijk aannemelijk is dat sociale investeringen die de corporaties doen positieve effecten/baten opleveren, die bij andere instellingen (of overheden) terechtkomen. De effecten komen ook ten goede van begrotingen van andere beleidsterreinen. Wel wordt in het onderzoek geconstateerd dat de omvang van het multipliereffect van de maatschappelijke investeringen van corporaties nog niet met objectieve maatstaven te benaderen zijn. Dit wordt veroorzaakt doordat corporaties en betrokken partners niet ex-post de gewenste/verwachte effecten en resultaten goed in beeld brengen en deze ook niet ex-ante meten. Het Zijlstra Center is dan ook voornemens om met een aantal corporaties een onderzoek te starten, waarbij deze aspecten wel goed in beeld worden gebracht. De ervaringen uit deze voorbeelden zouden dan gebruikt kunnen worden om een dergelijke verantwoording ook breder binnen de sector te promoten. De minister voor WWI ondersteunt dit project. Daarnaast stelt WWI samen met het ministerie van BZK een handreiking op over maatschappelijke kosten/baten-analyses in het sociale domein. Doel van deze handreiking is om corporaties, gemeenten, welzijnsinstellingen en anderen te ondersteunen bij het verlenen van opdrachten om dergelijke analyses uit te voeren.

Bewoners, corporaties en gemeenten kunnen het niet alleen. Een wijk kan pas duurzaam transformeren als ook vitale coalities met het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven worden aangegaan. De Landelijke Alliantie Wijkenaanpak is zo'n coalitie. De Alliantie bestaat nu uit ruim 60 partners. De inzet van deze verschillende alliantiepartners is divers. Richard Krajicek en de Johan Cruyff Foundation leggen playgrounds¹ aan en Resto VanHarte gebruikt een eettafel om ontmoetingen tussen bewoners te stimuleren en bewoners uit hun isolement te halen. De laatste jaren is het maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) steeds meer een onderdeel geworden van de bedrijfsvoering. Vele

¹ Aantal playgrounds van Richard Krajicek Foundation: 68, waarvan 48 playgrounds in de G18. Tot nu toe hebben 21 aandachtswijken een Johan Cruyff veldje.

bedrijven vinden op deze manier een aansluiting bij de wijkenaanpak.

Box 13: Bedrijfsleven en wijkenaanpak

Sinds vorig jaar februari is Albert Heijn actief betrokken als Landelijk Alliantiepartner binnen de Wijkenaanpak. Begin 2009 is in Amsterdam gestart met de samenwerking om de leefomgeving te verbeteren. De Albert Heijn-winkel wil een goede buurman zijn voor haar omgeving. Concrete resultaten zijn: in en om de winkels is alles schoon en heel, meer groen op pleinen, een informatiepunt van de gemeente in de winkel, verbetering van de veiligheid door meer verlichting en betere beveiliging op straat, een impuls voor gezond eten op scholen en meer leerwerktrajecten. De methode is succesvol en wordt inmiddels landelijk uitgerold. Ook met de gemeenten Utrecht, Rotterdam, Den Haag, Enschede, Groningen, Eindhoven, Zaandam en Alkmaar zijn concrete stappen gezet.

Op 28 juni 2010 is een convenant gesloten tussen Tempo-Team en de minister voor WWI om jongeren uit de aandachtswijken weer aan de slag te krijgen. Tempo-Team richt zich op doelgroepen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Op dit moment is Tempo-Team actief in Amsterdam en Utrecht maar binnenkort ook in Rotterdam en andere steden. Ook PricewaterhouseCoopers, IBM en Nike gaan hun krachten bundelen in de aandachtswijken. Nadere invulling van de plannen wordt in het najaar verwacht.

5 ... is innovatief en een lerende aanpak

De wijkenaanpak is vernieuwend; er lag bij aanvang geen beproefde methode, geen handboek soldaat. Wel was er ervaring opgedaan met gebiedsgericht werken binnen het stedenbeleid, met de 56-wijken-aanpak en met «Coalities voor de wijk». Op basis hiervan en op basis van verkennende studies als *Prachtwijken?!; de mogelijkheden en beperkingen van de Nederlandse probleemwijken?!¹* zijn leidende uitgangspunten gekozen zoals: integraal werken, voor en door bewoners, langdurig partnerschap. Maar daarbinnen het is ook zoeken. De zeven experimenten die het rijk samen met gemeenten en andere partners uitvoeren, springen daar op in. U hebt er al een aantal langs zien komen in deze rapportage. Kenmerkend voor het experimenteren binnen de wijkenaanpak is dat we samen het wiel uitvinden, dat van elkaar leren en ervaringen overdragen centraal staan. Bijgevoegd zijn pamfletten gebundeld van wetenschappers die betrokken zijn bij de experimenten met daarin de lessen tot nu toe.

Box 14: Experiment Achter de voordeur

Kinderen en gezinnen met meervoudige problemen hebben behoefte aan integrale hulp. Binnen het experiment Achter de Voordeur zoeken de ministers van Jeugd en Gezin en voor WWI samen met zeven gemeenten naar werkbare en vernieuwende manieren voor een samenhangend hulpaanbod aan deze gezinnen. Niet langer verschillende instanties over de vloer die langs elkaar heen werken, maar 1 gezin 1 plan. De experimentgemeenten zijn nu ruim een jaar aan de slag met de gekozen aanpakken. Voorzichtig worden de eerste effecten zichtbaar. Zo zijn de lijnen tussen de hulpverleners verkort, waardoor de juiste hulp en zorg sneller wordt geïnitieerd. Ook geven gemeenten aan dat informatie beter en efficiënter wordt gedeeld. De drukte rond een gezin neemt af door één aanspreekpunt. Huishoudens reageren hierop positief. Er wordt steeds meer outreachend gewerkt. En waar voorheen ieder op zijn of haar eigen

¹ Gabriel van den Brink, *Prachtwijken?!; de mogelijkheden en beperkingen van Nederlandse probleemwijken*, 2007.

eilandje werkt, ontstaat steeds meer het besef dat het gezin behoefte heeft aan 1 regisseur die de hulp en zorg coördineert. Een regisseur met mandaat en budget, zo is de overtuiging, kan een verbindende schakel vormen tussen de instanties. Instanties komen elkaar vaker tegen. U bent uitgebreid geïnformeerd over het experiment bij brief van 9 juli 2010¹.

Het experiment kent een doorlooptijd tot maart 2011. In de komende periode wordt nog een groot aantal activiteiten ondernomen om de achter de voordeur aanpak nog een stap verder te brengen. Zo zijn de experimentsteden momenteel bezig met het inzichtelijk maken van maatschappelijke kosten en baten (voornamelijk kwalitatief en indicatief) van hun aanpakken. Ook worden de gemeente ondersteund in het verduurzamen van de achter de voordeur aanpak. Het experiment wordt afgerond middels het inzichtelijk maken en het breed verspreiden van de opgedane kennis en ervaringen uit de experimentgemeenten.

Zoals eerder aangegeven staan we bij de wijkenaanpak voor een dermate omvangrijk complex van samenhangende en elkaar versterkende problemen dat eenvoudige standaardoplossingen niet werken. De Algemene Rekenkamer spreekt in dit verband over *ongetemde problemen* en stelt vast dat de aanpak die nodig is om tot oplossingen te komen een benadering van *beleidsleren* is. Om dit beleidsleren te stimuleren is vorig jaar, op aanraden van de Algemene Rekenkamer, een Wetenschappelijk Commissie Wijkenaanpak ingesteld.

Deze commissie beoordeelt jaarlijks beleidsonderzoeken die in het kader van de wijkenaanpak zijn uitgevoerd op de kwaliteit van de methodisch-technisch opzet, de uitvoeringskwaliteit en het beleidsrendement en geeft op basis van deze beoordeling aan welke onderzoeken van een dermate hoge kwaliteit zijn dat ze als voorbeeld kunnen dienen en derhalve een brede verspreiding verdienen. Het zojuist uitgebrachte advies, dat over het in 2009 uitgevoerde onderzoek handelt, beoordeelt drie onderzoeken als «goed». De onderzoeken «De staat van de aandachtswijken» van O&S Amsterdam, de «Wijkatlas Kruiskamp en Koppel» van O&S Amersfoort en «Bedrijvigheid en leefbaarheid in stedelijke woonwijken» van het Planbureau voor de Leefomgeving zijn volgens de commissie voorbeelden van goed opgezette en uitgevoerde onderzoek, waarmee anderen hun voordeel kunnen doen. Het advies van de Commissie treft u als bijlage bij deze brief aan².

Het delen van kennis en ervaringen zullen de komende uitvoeringsperiode een nog grotere rol spelen. Niet alleen binnen de 40 wijken, maar ook richting de 37 40+ wijken. En uiteindelijk van en naar alle wijken waar gebiedsgericht werken wordt geïntroduceerd. Het rijk heeft in dit kader meerdere rollen; die van expert, innovator, makelaar en vraagbaak. Nu al wordt – op verzoek van uw Kamer³ – de link gelegd met de zogenaamde New Towns. Binnen de wijkenaanpak ligt de focus op het *wegwerken* van achterstanden, bij deze «nieuwe steden» gaat het om het *voorkomen* ervan. Terecht dat uw Kamer hier een samenhangende aanpak voorstaat. Op 17 december 2009 bent u geïnformeerd over de Uitvoeringsagenda van New Towns⁴.

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 82.

² Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 78.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 31 757, nr. 14.

⁵ Almere, Ede, Zoetermeer

Box 15: New Towns

De New Town (of Ortega-gemeenten) mochten meedingen voor het budget 40+⁵. Met de toekenning van in totaal € 5 miljoen vanuit de wijkenaanpak hebben deze steden een steun in de rug gekregen bij de uitvoering van de uitvoeringsagenda. Begin september jl. hebben WWI en de Ortega-gemeenten in een bestuurlijk overleg de voort-

gang en eventuele knelpunten besproken. Tijdens dit overleg is geconcludeerd dat de projecten naar tevredenheid lopen. Extra aandacht vragen die projecten, waar samenwerking en financiering van derde partijen in het geding is. In de tweede helft van dit jaar zullen de leergemeenschappen voor nieuwe steden een concrete uitwerking krijgen. Verder zal het experimentenprogramma rond de Ortega-gemeenten zich richten op zelforganisatie door burgers en bedrijven als belangrijk middel om te komen tot preventie. Zowel de leergemeenschappen als het experimentenprogramma zullen nauw samenhangen met de lessen uit de wijkenaanpak en open staan voor alle «nieuwe steden».

De wijkenaanpak wordt niet in beton gegoten. Het leren staat nooit stil. We blijven kritisch kijken en – afhankelijk van wijk of specifiek uitvoeringsprobleem – aanpassen. Alle partners geven aan dat we op de goede weg zitten, maar ook dat er veel te verbeteren blijft. Om te leren, inspireren en verbeteren reflecteert de externe Visitatiecommissie Wijkenaanpak de komende maanden kritisch op de uitvoering. Deze commissie staat onder voorzitterschap van de heren Deetman, Van der Lans en Scherpenisse en bestaat verder uit een pool van een kleine 30 experts op verschillende terreinen. Tot nu toe zijn Eindhoven, Utrecht, Schiedam, Arnhem, Maastricht, Deventer, Dordrecht, Rotterdam, Nijmegen, Zaanstad en Heerlen bezocht. In 2011 starten de departementale visitaties. De commissie ziet een aantal rode draden in de bezoeken tot nu toe. Deze worden hieronder beschreven. Het eindverslag van de Visitatiecommissie wordt mei 2011 opgeleverd en zal mede bepalend zijn voor de vormgeving van de wijkenaanpak in de komende uitvoeringsperiode.

Box 16: Voorlopige inzichten visitatiecommissie Wijkenaanpak

Het doel van de visitatie is niet om een oordeel te vellen over het gevoerde lokale beleid, maar om te inspireren en adviseren over door de gemeente, corporaties en bewoners aangedragen. Er gebeurt ontzettend veel in de wijken; mooie, waardevolle initiatieven. Iedereen is bezig slimme verbindingen te leggen en in samenhang te werken. Dat heeft tijd nodig, maar begint goed van de grond te komen. Belangrijkste aandachtspunt van de commissie is dat de wijkenaanpak de rit uitzit. Naast positieve geluiden maakt de commissie ook kanttekeningen: waar kan meer de focus op liggen of wat kan misschien beter op het terrein van:

Verankering aanpak – Blijven partners samenwerken als de (rijksbetrokkenheid bij de) wijkenaanpak eindigt, of geldstromen ophouden te bestaan? Gemeenten en corporaties stellen vaak continuering afhankelijk. De commissie stelt daartegenover dat het gaat om implementatie van verworvenheden en een nieuwe manier van werken in reguliere organisatie; herschikken van middelen en delen van de macht in de wijk. Het nadenken over hoe dit te borgen als de middelen wegvallen is nog maar matig ontwikkeld. Ook het denken in termen van business cases, waarbij inzicht ontstaat in de kosten en baten van activiteiten, is nog niet overal in zwang: zicht is nodig op inverteernde effecten, welke organisaties «profiteren» van activiteiten van anderen (bijvoorbeeld corporaties die buiten hun kolom werken). Dit levert input en onderbouwing voor het eventueel verleggen van geldstromen en het re-alloceren van middelen.

Samenwerking en integraliteit – Er is spanning tussen integraal/wijkgericht werken en sectoraal werken, dat vaak meer stadsbreed is georganiseerd. In veel gemeenten is een door alle aangesloten partners gedeelde visie met eenduidige, realistische en betekenis-

volle ambities afwezig. De vraag wanneer de aanpak in de wijk écht gelukt is, of waar in de reeks van concrete doelstellingen daadwerkelijk op wordt gestuurd, of weging van in te zetten geldstromen op plaatsvindt, vinden gemeenten moeilijk te beantwoorden. Een eenduidige beweging naar dezelfde kant creëert samenhang en daar ben je als deelnemende organisatie ook op aanspreekbaar.

Uitvoeringskracht op wijkniveau – In een aantal gemeenten is de uitvoeringsorganisatie van de wijkaanpak in de wijk belegd (bijvoorbeeld Buurtonderneming Woensel West in Eindhoven en de programmamanagers in Utrecht). Vraaggestuurd werken en een samenhangende aanpak zijn op deze wijze de afgelopen jaren beter van de grond gekomen. De keerzijde hiervan is dat dit in een aantal situaties ook tot een toevloed van professionals naar de wijk en meer bestuurlijke drukte heeft geleid; de verleiding van het toevoegen van een extra coördinerende laag is hardnekkig. Een ander punt van aandacht is of het beslissingsmandaat vanuit de verschillende instituties op wijkniveau wordt belegd, of dat dit meer centraal is gehouden.

Bewonersparticipatie – De issues, die de commissie tegenkomt, zijn: representativiteit van actieve bewoners, hoe bewoners betrokken te houden bij langdurige planvorming (de in gemeenten gehanteerde praktijken maken nogal eens gebruik van oude sjablonen en zijn niet altijd even creatief), en het beleggen van beslissingsmacht dichterbij de bewoners. De institutionele wereld sluit vaak niet aan bij de behoeften van de bewoners; als je mandaat voor bewoners hebt vastgesteld, dan is de rol van gemeente/corporatie richting bewoners dienstverlenend en ondersteunend; dit is nodig voor het behouden van draagvlak op de lange termijn.

Opbrengsten wijkenaanpak – De commissie gaat na of bewoners en instanties verschil merken door de wijkenaanpak, wat gebeurt anders en gaat dit beter dan vóór de wijkenaanpak? De commissie geeft de rijksoverheid mee oog te hebben voor wat er lokaal al in gang is gezet. Hierbij geldt de boodschap niet handelen alsof er niks loopt, maar doorzetten van ingezet beleid; geen nieuw rijksbeleid bovenop de huidige aanpak, dat levert lokaal vertraging in de aanpak op.

6 ... is geborgd

De afgelopen periode lag de focus binnen de wijkenaanpak op volhouden en verbreden. Volhouden van de aandacht en verbreden naar andere wijken met problemen. Het volhouden is het afgelopen uitvoeringsjaar goed verlopen. De partners geven aan dat dit vertrouwen geeft en het partnerschap heeft verdiept. Verbreding heeft plaatsgevonden met de 40+ wijken – andere wijken met leefbaarheidsproblemen – en via het delen van kennis.

Box 17: 40+ wijkenbudget

Het kabinet heeft met de focus op de 40 wijken niet willen zeggen dat de aanpak van leefbaarheidsproblemen elders minder urgent is. Zoals uit de Leefbaarometer blijkt zijn er nog tientallen (voornamelijk kleinere) wijken in Nederland waar de leefbaarheid onder druk staat. Op uw verzoek is voor wijken die niet tot de 40 prioritaire wijken behoren, maar die wel een vergelijkbare problematiek kennen, € 60 miljoen euro beschikbaar gesteld. Met de 40+ regeling is een belangrijke stap gezet om het wijkennetwerk uit te breiden naar alle

wijken met leefbaarheidsproblemen. Uw Kamer heeft gevraagd de 1e tranche met voorrang te bestemmen voor gemeenten binnen de G31. De 2e tranche geeft voorrang aan de gemeenten buiten de G31. In 2009 is de 1e tranche aan 15 gemeenten een bijdrage toegekend. Met het besluit van juni 2010¹ om aan 22 gemeenten geld toe te kennen, is de 2e tranche en daarmee het hele traject formeel afgerond (voor een overzicht zie bijlage 2). Dit wil overigens niet zeggen dat deze pluswijken er nu weer alleen voor staan. Ze draaien volop mee binnen de netwerken van vitale coalities en het uitwisselen van kennis.

De commissie die de aanvragen heeft bekeken concludeert dat de methode van budgetverdeling in korte tijd een duidelijke kwaliteitsimpuls gegeven heeft. en er zijn er veel enthousiasmerende en waardevolle wijkplannen tot stand gekomen. Met een relatief beperkte financiële prikkel is de reikwijdte van de wijkenaanpak verbreed en zijn veel gemeenten (met name buiten de G31) bediend. Binnen de aanvragen veel aandacht voor sociale activering, o.a. door het opzetten van buurtondernemingen, gildes, leerwerkplaatsen en groeibriljanten. Hier zie je dat de opgedane kennis van wijkgericht werken veel gemeenten heeft bereikt, ook die buiten de vaste groep van de grote G31.

Toch zijn veel van deze gemeenten kleiner in omvang en hebben zij lang niet altijd veel ervaring in deze manier van werken. De 40+ wijken worden ondersteund vanuit WWI o.a. door het faciliteren van kennisdeling en kennisontwikkeling.

Projecten komen en gaan. Programmatisch werken is vaak effectief, maar dan moet er wel voldaan worden aan een aantal randvoorwaarden. Geborgd moet zijn dat succesvolle onderdelen van programma's in kunnen dalen in lopende werkprocessen en niet stoppen omdat de financiering stopt, of worden voortgezet «naast» andere – minder effectieve – aanpakken. De Visitatiecommissie Wijkeraanpak ondersteunt de partners om succesvolle methoden te herkennen en te verankeren.

Box 18: Experiment Aanpak van de Projectencarrousel

Het experiment Projectencarrousel duikt in het vraagstuk van de borging. Waarom vindt soms geen verduurzaming van best practices plaats en wat kunnen we hieraan doen? Praktijkgericht onderzoek leert dat vernieuwing en innovatie slechts mondjesmaat beklijven doordat het uitermate complex is om effectieve methoden en samenwerkingsverbanden een plek te geven in het verkokerde institutionele veld en beleid. Ook blijkt het ingewikkeld om te herkennen welke initiatieven goed zijn en welke niet. Daarnaast wordt er onvoldoende van ervaringen (elders) geleerd.

De ervaring niet in het institutionele landschap te passen heeft ook de Kingma school uit Amsterdam. Deze school begeleidt al tien jaar zeer moeilijk lerende kinderen. Zij passen niet goed in het normale, schoolse onderwijs en krijgen een traject van leren én werken. Die werkervaring hebben ze hard nodig als ze straks een baan zoeken. De methode van deze school werkt heel goed. Toch is het steeds weer onzeker of ze door kunnen gaan. Dat komt omdat de combinatie van arbeid en scholing die de Kingma school gebruikt, niet goed bij de verkokerde manier waarop deze domeinen zijn georganiseerd. In een werkbezoek van oud-minister Van der Laan op 2 november 2009 is dit probleem aangekaart. Dit bezoek is de katalysator geweest voor het oprichten van Commissie Werkscholen

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 30 995, nr. 79.

door het ministerie van OCW om de problemen aan te pakken die de Kingma school en vergelijkbare scholen ondervinden.

Het jaar 2010, de tweede fase van het experiment, staat in het teken van het verdiepen van kennis: hoe herken je een succesvol project en wat zijn de aandachtspunten voor verduurzaming. Inzichten zijn vertaald in een werkmodel: 4+1. Deze formule staat voor:

De vier toetsingscriteria voor het herkennen van een goede praktijk; (1) wordt er een effectieve methodiek gebruikt met impact voor de gebruikers (2) wordt de effectiviteit gemeten (3) is er sprake van inbedding in een vitale coalitie (4) staan er sociale entrepreneurs aan het roer met mandaat en doorzettingsmacht. Plus 1: hoe kunnen baten die het project genereert op een slimme manier verzilverd worden. Veelal in een «nieuw voor oud» context en het verlenen van mandaat. Om dit te kunnen doen zijn maatschappelijke kosten-batenanalyses zeer behulpzaam. Ter ondersteuning ontwikkelt WWI samen met het ministerie van BZK een handreiking. Doel van deze handreiking is om corporaties, gemeenten, welzijnsinstellingen en anderen van aandachtspunten te voorzien bij het verlenen van opdrachten om dergelijke analyses uit te voeren.

Ten slotte,

De wijkenaanpak heeft een horizon tot 2015–2017. Dat is afgesproken met bewoners, corporaties en gemeenten omdat hardnekkige problemen nu eenmaal om langdurige inzet en aandacht vragen. Het rijk heeft zich voor die periode gecommitteerd aan de lokale doelstellingen. Elke fase heeft zijn eigen dynamiek. Nu we meer grip krijgen op de problematiek en gegeven de economische situatie, zal het komende uitvoeringsjaar meer in het teken staan van efficiency en rendement; kiezen voor effectieve en doelmatige oplossingen. Dat is niet alleen gepast in tijden van bezuinigingen, maar past ook bij de overgangsfase waarin de aanpak zit; van zoeken en experimenteren naar focus en doorpakken op succesvolle oplossingen. De visitatiecommissie Wijkeraanpak ondersteunt daarbij. Net als bij andere belangrijke opgaven voor de toekomst; het verduurzamen van het wijkgericht werken en het delen van kennis.

Verdeling tweede tranche impuls herbestemming

gemeente	wijk	project	bedrag	
Amsterdam	Oost/Ind. Buurt	schoolgebouw Zeeburgerdijk 84	52.582	
	Oost/Ind. buurt	3 gebouwen omgeving Majellakerk	125.000	
	Oost/Transvaalbuurt	Huiskamer Krugerplein	74.500	
	Oost/Transvaalbuurt	Krugerplein, Ymereblok	60.000	
	Oost/Transvaalbuurt	Tugelaweg, Blok 1	60.000	
	Nieuw-West/Bos en Lommer	School De Springplank/R. Scottbuurt	112.500	
	Nieuw-West/Bos en Lommer	Scholendriehoek	51.430	
	Nieuw-West/Slotermeer	Catharinacomplex	50.000	
	Nieuw-West/Wildemanbuurt	Lukasschool	47.600	
	Noord/ vd Pekbuurt	Tolhuistuin	25.500	
	Noord/ vd Pekbuurt	Papaver- en Lavendelschool	25.000	
	Noord/Buikslooterham	Poortgebouw Asterdorp/ Villa Volten	70.000	
	Bijlmermeer	transformatie kleiburj	185.000	
	Arnhem	Klarendal	Menno van Coehoornkazeme	33.750
		Klarendal	School III	80.000
Klarendal		Kindertehuis	38.750	
Deventer	Rivierenwijk	Jurriënsghasthuis	29.660	
Eindhoven	Bennekel	vm. Meisjesschool en Finseschool	50.000	
	Doomakkers	vm. Boerderij Jeroen Boschstraat 1	25.000	
	Doomakkers	Van Riebeeckstraat 70-78	25.000	
	Doomakkers	Oostenrijkse woningen	25.000	
Enschede	Velve Lindenhof	Oosterkerkje	52.750	
Groningen	Korrewegwijk	Sionskerk	40.000	
	De Hoogte	Tuindorp de Hoogte	63.000	
	De Hoogte	De Hamrik	35.000	
Den Haag	Transvaal	Reypoort	37.500	
	Transvaal	under construction Scheepersstraat	60.000	
	Transvaal	Comeniuschool	30.000	
	Schilderswijk	Campus Teniersplantsoen	40.000	
	Stationsbuurt/Rivierenwijk	Jan van Nassauschool	39.875	
	Stationsbuurt/Rivierenwijk	Rode Dorp	75.000	
	Heerfen	MSP	Caumberbeek	30.000
Rotterdam	MSP	kasteel Schaesberg	100.000	
	Oud Zuid/Katendrecht	Belvedere	58.750	
	Tanwewijk	Nieuwbouw gymzaal Zwartewaalstraat	50.000	
	Oud Crooswijk	Burger Hotel de Zon	63.528	
	Oude Noorden	pi noordsingel	200.000	
	Oude Westen	Herbestemming HBS en onderzoek	40.000	
	West/Middelland	Theatercomplex Nieuwe Binnenweg	75.000	
	Oud Zuid/Katendrecht	Schoolgebouw Tolhuisstraat 107	58.500	
	Vreewijk	Witte Paard	38.740	
	Bergpolder	Station Bergweg/Hofbogen	105.750	
Utrecht	Kanaleneiland	Jongeriuscomplex	106.680	
	Kanaleneiland	rest. Aanpak Kanaleneiland Zuid	50.000	
	Overvecht	park de Watertoren e.o.	34.250	
Zaanstad	Overvecht	karakteristiek buurtje Overvecht Zuid	25.500	
	Poelenburg	Kerkepad	35.000	

Overzicht 40+ gemeenten

1 ^e tranche	Wijk
Almelo	<i>Ossenkoppelerbroek</i>
Amersfoort	<i>Liendert</i>
Breda	<i>Haagse Beemden</i>
Den Bosch	<i>Boschveld</i>
Emmen	<i>Emmermeer</i>
Haarlem	<i>Zomerzone</i>
Heerlen	<i>Passart</i>
Helmond	<i>Helmond-West</i>
Hengelo	<i>Berflo Es</i>
Leiden	<i>Slaaghwijk</i>
Lelystad	<i>Boswijk Zuid</i>
Sittard-Geleen	<i>TAS</i>
Tilburg	<i>Kruidenbuurt</i>
Venlo	<i>Leutherberg en Vogelhut</i>
Zwolle	<i>Diezerpoort</i>

2 ^e tranche	Wijk
Almere	<i>Steden-, Staatslieden-, Kruidenwijk, centrum</i>
Bergen op Zoom	<i>Gageldonk-West</i>
Capelle aan den IJssel	<i>De Hoeken en de Hoven/Wiekslag</i>
Culemborg	<i>Terweijde</i>
Delft	<i>Buitenhof</i>
Delfzijl	<i>Noord</i>
Ede	<i>Veldhuizen-A</i>
Gouda	<i>Oost</i>
Hoogezand-Sappemeer	<i>Gorecht-West</i>
IJsselstein	<i>IJsselveld-Oost</i>
Leerdam	<i>West</i>
Leidschendam-Voorburg	<i>Het Prinsenhof</i>
Roermond	<i>Donderberg</i>
Roosendaal	<i>Kalsdonk</i>
Veenendaal	<i>JES</i>
Venray	<i>Brukske</i>
Vlaardingen	<i>Babberspolder-Oost</i>
Zoetermeer	<i>Palenstein</i>
Amsterdam	<i>Holendrecht-West & Venserpolder</i>
Den Bosch	<i>Hambaken</i>
Enschede	<i>Wesselerbrink-Noord</i>
Haarlem	<i>Boerhaavewijk</i>

Overzicht van buurten die:

1. In 1998 een zwakke leefbaarheidssituatie kenden
2. In de periode 1998–2002 zich bovengemiddeld hebben verbeterd
3. In de periode 2002–2006 tegen de trend in de vooruitgang hebben weten vast te houden

Buurt	Gemeente	Aandeel bewoners electie ¹
1. 't Rak-Noord	Alkmaar	15%
2. Uilenstede en Kronenburg	Amstelveen	36%
3. Burgwallen-Nieuwe Zijde	Amsterdam	21%
4. Burgwallen-Oude Zijde	Amsterdam	16%
5. Oude Pijp	Amsterdam	49%
6. Weesperzijde	Amsterdam	69%
7. Da Costabuurt	Amsterdam	18%
8. Frederik Hendrikbuurt	Amsterdam	42%
9. Helmersbuurt	Amsterdam	16%
10. Jordaan	Amsterdam	6%
11. Kinkerbuurt	Amsterdam	58%
12. Nieuwe Pijp	Amsterdam	50%
13. Overtoomse Sluis	Amsterdam	27%
14. Van Lennepbuurt	Amsterdam	44%
15. Bijlmer-Centrum D, F en H	Amsterdam	43%
16. Bijlmer-Oost E, G en K	Amsterdam	26%
17. Holendrecht en Reigersbos	Amsterdam	17%
18. Buikslotermeer	Amsterdam	10%
19. Gein	Amsterdam	16%
20. Oostelijk Havengebied	Amsterdam	8%
21. Spaarndammer- en Zeeheldenbuur	Amsterdam	51%
22. Staatsliedenbuurt	Amsterdam	63%
23. Transvaalbuurt	Amsterdam	59%
24. Van Galenbuurt	Amsterdam	52%
25. Westindische buurt	Amsterdam	22%
26. Dapperbuurt	Amsterdam	74%
27. De Kommert	Amsterdam	27%
28. Erasmuspark	Amsterdam	14%
29. Landlust	Amsterdam	22%
30. Oostelijke Eilanden en Kadijke	Amsterdam	28%
31. Oosterparkbuurt	Amsterdam	64%
32. Diamantbuurt	Amsterdam	23%
33. Hoofdweg en omgeving	Amsterdam	52%
34. IJplein en Vogelbuurt	Amsterdam	24%
35. IJselbuurt	Amsterdam	11%
36. Indische Buurt Oost	Amsterdam	51%
37. Indische Buurt West	Amsterdam	66%
38. Volewijck	Amsterdam	24%
39. Osdorp-Midden	Amsterdam	13%
40. Rijnstraat	Arnhem	20%
41. Van Verschuerbuurt	Arnhem	41%
42. Spijkerbuurt	Arnhem	18%
43. Arnhemse Broek	Arnhem	16%
44. Poptahof-Noord	Delft	19%
45. Delfzijl-Noord	Delfzijl	13%
46. Rivierenbuurt	Deventer	17%
47. Ruimzicht-Oost	Diemen	14%
48. Bleijenhoek	Dordrecht	35%
49. Geldeloze pad en omgeving	Dordrecht	22%
50. Grote Markt en omgeving	Dordrecht	41%
51. Matena's Pad en omgeving	Dordrecht	70%
52. Lijnbaan	Dordrecht	17%
53. Hoogbouw-Zuid	Ede	17%
54. Gildebuurt	Eindhoven	16%
55. Binnenstad-Oost	Groningen	27%
56. Binnenstad-West	Groningen	24%
57. Binnenstad-Zuid	Groningen	43%
58. Stadscentrum	Groningen	25%
59. Binnenstad-Noord	Groningen	21%
60. Gorechtbuurt	Groningen	31%
61. Korrewegbuurt	Groningen	12%
62. Oosterpoortbuurt	Groningen	12%
63. Helpman-Oost	Groningen	13%

Buurt	Gemeente	Aandeel bewoners electie ¹
64. Oranjebuurt	Groningen	12%
65. Lewenborg-Zuid	Groningen	29%
66. Lewenborg-Noord	Groningen	15%
67. Vinkhuizen-Noord	Groningen	10%
68. Vinkhuizen-Zuid	Groningen	11%
69. Concordiabuurt	Groningen	46%
70. De Hoogte	Groningen	19%
71. Oost-Indische buurt	Groningen	30%
72. Beijum-Oost	Groningen	13%
73. Beijum-West	Groningen	16%
74. Bloemenbuurt	Groningen	45%
75. Oosterparkbuurt	Groningen	36%
76. Florabuurt	Groningen	55%
77. West-Indische buurt	Groningen	50%
78. Kostverloren	Groningen	18%
79. De Wijert-Noord	Groningen	12%
80. Grote Kerkbuurt	Leeuwarden	27%
81. De Waag	Leeuwarden	25%
82. Schieringen	Leeuwarden	15%
83. Benedenstad	Nijmegen	22%
84. Stadscentrum	Nijmegen	21%
85. Bottendaal	Nijmegen	32%
86. Meijhorst	Nijmegen	10%
87. Heijendaal	Nijmegen	27%
88. Hatert	Nijmegen	12%
89. 't Acker	Nijmegen	19%
90. Biezen	Nijmegen	24%
91. Nije Veld	Nijmegen	18%
92. Wolfskuil	Nijmegen	21%
93. Kop van Zuid-Entrepot	Rotterdam	11%
94. Proveniersbuurt	Rotterdam	12%
95. Liskwartier	Rotterdam	11%
96. Noordereiland	Rotterdam	11%
97. Hoogvliet-Noord	Rotterdam	10%
98. Hillesluis	Rotterdam	17%
99. Middelland	Rotterdam	16%
100. Nieuwe Westen	Rotterdam	15%
101. Oude Noorden	Rotterdam	6%
102. Spangen	Rotterdam	8%
103. Tussendijken	Rotterdam	21%
104. Feijenoord	Rotterdam	10%
105. Schiemond	Rotterdam	25%
106. Kralingen-West	Rotterdam	5%
107. Zuidwal	's-Gravenhage	25%
108. Uilebomen	's-Gravenhage	19%
109. Schildersbuurt-West	's-Gravenhage	13%
110. Spoorbuurt	's-Gravenhage	22%
111. Huygenspark	's-Gravenhage	18%
112. Schildersbuurt-Noord	's-Gravenhage	7%
113. De Hofstad	's-Hertogenbosch	36%
114. Het Zand	's-Hertogenbosch	19%
115. De Hinthamerpoort	's-Hertogenbosch	19%
116. Boschveld	's-Hertogenbosch	16%
117. Noordoost	Smallerland	11%
118. Binnenstad	Tiel	22%
119. Bleekstraat en omgeving	Utrecht	59%
120. Lombok-Oost	Utrecht	28%
121. Pijlsweerd-Zuid	Utrecht	27%
122. Geuzenbuurt	Utrecht	33%
123. Ondiep	Utrecht	12%
124. L. Napoleonplantsoen en omgeving	Utrecht	17%
125. Schaakbuurt en omgeving	Utrecht	14%
126. Genooi	Venlo	12%
127. Buitenbuurt Wageningen-West	Wageningen	37%

¹ Percentage inwoners van de buurt dat in een 6ppc-gebied woont dat in 1998 een zeer negatieve, negatieve of matige leefbaarheid had, zich tussen 1998 en 2002 bovengemiddeld goed heeft ontwikkeld en tussen 2002 en 2006 niet achteruit is gegaan qua leefbaarheid.